

Dissertatio inauguralis physico-medica, de anime habitudine ad corpus, speciatim quoad mixtionis corporeae conservationem, subnexis genuinae praxeos fundamentis ... / submittet Christophorus Isermann.

Contributors

Isermann, Christoph, active 1699.
Vesti, Justus, 1651-1715.
Universität Erfurt.

Publication/Creation

Erfordiae : Typis Groschianis, [1699]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/ya9rjvnw>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

2 XXXVII. 2

CHRISTO JUVANTE!
DISSERTATIO INAUGURALIS PHYSICO-MEDICA,
DE
ANIMÆ HABITUDINE
AD CORPUS, SPECIATIM QVOAD
MIXTIONIS CORPOREÆ
CONSERVATIONEM,

SUBNEXIS
GENUINÆ PRAXEOS FUNDAMENTIS,

Quam
IN ALMA ac PERANTIQUA HIERANA,
GRATIOSO AMPLISSIMI MEDICORUM
ORDINIS CONSENSU,

SUB UMBONE

VIRI PRÆNOBILISSIMI, EXCELLENTISSIMI, AMPLIS-
SIMI ac EXPERIENTISSIMI,

DN. JUSTI VESTI,

MED. DOCT. PATHOL. PROF. PUBL. & FA-
CULT. MEDICÆ ASSESSORIS GRAVISSIMI,

DN. PRÆCEPTORIS, PATRONI ac PROMO-

TORIS *omni reverentiâ colendi,*

PRO LICENTIA

SUMMOS in ARTE MEDICA HONORES, JURISQUE

ac PRIVILEGIA DOCTORALIA

legitimè capeffendi,

Placidæ Eruditorum συζητήσας

Ad d. 19. Octobr. M. DC. XCIX.

Horis locoque consuetis

submitter.

CHRISTOPHORUS Sfermann / Molhusinus.

ERFORDIÆ, Typis GROSCHIANIS.

VIRIS
MAGNIFICIS, NOBILISSIMIS, EXCELLENTISSI-
MIS, AMPLISSIMIS, CONSULTISSIMIS
atque PRUDENTISSIMIS,
LIBERÆ ac IMPERIALIS CIVITATIS
MOLHUSINÆ
DOMINIS
CONSULIBUS,
SYNDICO,
SENIORIBUS,
OMNIBUSqve ac SINGULIS
TOTIUS ORDINIS SE-
NATORII MEMBRIS
GRAVISSIMIS, SPECTATISSIMIS, MERITISSIMIS,
PATRONIS, EVERGETIS, Studiorumqve
meorum PROMOTORIBUS

Maximis, omni reverentiæ ac observantiæ
cultu prosequendis,

Primam hanc Ingenij foeturam,

offere

AUTOR.

V I R I

MAGNIFICI, NOBILISSIMI, EXCELLENTISSIMI, AMPLISSIMI, CONSULTISSIMI ac PRUDENTISSIMI PATRONI atque MECÆNATES omni pietatis cultu æviternum de venerandi !

Ngenij huic fœtui, VOBIS DIIS NIXIIS feliciter excluso quos Susceptores seligam, non est, quod diu deliberem. CELEBRE PATRIUM GYMNASIUM, quod Vestris alitur sumptibus, tanquam bonarum artium Formatrix prima posuit rudimenta, ILLUSTRIS JULIA addidit augmentum, ANTIQVA GERANA ultimam adjiciens manum, dansq; complementum in lucem profert, undique GRATIA VESTRA cooperante. Quidnâ igitur sepositis omnibus scrupulis VOBIS, Musarum Æstimatores, eundem exponam, uti antiquitus in Via publica prætereuntibus recens natos: Vestrûm erit, eundem tollere. Inspicite vultum, haud obscurum indicem, cujus sit progeniei. Animam in fronte circumfert. Heu! quàm optimè Progenitoris faciem refert. Estis Vos Reipublicæ Anima, qua destituta emortua conspiceretur, jam olim votivo calamo nostro ita ludente. Anima verò quàm digna res est? Ad cujus aspectum cæcutiunt etiam ipso Argo oculatiores. Potior

*pars hominis, qua absente homo, homo esse desinit. Hanc
verò illotis manibus num attrectat Medicus? neutiquam.
Vendicat hanc sibi Medicina ferè propriam: in vitiosis
ejus motibus corrigendis Medicina sese reddit Theologie
sociam, Jurisprudentiae amulam, Ethicæ verè Practi-
cæ fundamentum; breviter: Centrum totius Philosophiæ
non immeritò dixeris Medicinam. Dignam igitur Ma-
teriam selegi, quam examini submitterem, universam
Artem Medicam in exigua tabella, licet rudi penicillo
quasi adumbrans, & uni obtutui subjiciens: dignam,
quæ VESTRORUM NOMINUM SPLENDORE superbiret.
Verùm cum more recens natorum nondum firmis talis in-
cedere queat, Vestro indigebit fulcimento. Animam
ergo hanc VOBIS DIIS TUTELARIBUS commendo, Vestras
ego Protectionis Divinæ alis, ut operentur Vitam longa-
vam, naturalem; felicem, civilem; æternam, beatam:
id quod precatur animitus*

Dabam in Perantiqua Hierana
die 16. Octobr. M. DC. XCIX.

Vestrar. Magnif. Excell. atque Amplitud.

Devotè Submissus

CHRISTOPHORUS Sfermann.

PROŒMIUM.

Xhibeo Tibi, Candide Lector, flosculos ex Præclarissimi nostrorum temporum Medici Scriptis, quæ hætenus lucem viderunt decerptos, meis subinde interspersis. Procul dubio plurimis eorum odor ingratus erit ac molestus, quorum scilicet nares præconceptarum opinionum mucus sunt obductæ, nec tamen prorsus despero, quin aliquibus saltem emunctioris naris, aliqualem suaveolentiam sint ispiraturi. Est hoc commune omnium fere Scriptorum fatum, ut laudentur ab his, culpentur ab illis, conquerente ita jam tum Præstantissimo Viro in sua pereleganti *de Æstu Maris Microcosmici Dissertat.* Ut ut igitur & meas Junones & meos etiam angves sensurus sim, neutro tamen horum moveor, nec enim vanam gloriolam aucupandi gratia Schisma quoddam affecto, nec etiam cavillantium moribus me deterreri sinam. Potior his mihi est Veritas, & Proximi langventis Salus, quam uti o-

mnibus meis conatibus, ita & hisce promoveam,
benignè concedat Sanctissimum Numen !

CAPUT I.

*ANIMÆ Considerationem ad Medicam Utilitatem
restringit, ac Inscriptionis rationem,
brevibus exponit.*

§. 1.

UTi satis diffusa, ita non minus abstrusa quoque est Animæ consideratio, hinc nisi statim sub initium certos limites constituo, planè despero de materiæ hujus digna enodatione: abdita autem & tenebris adhuc involuta, cum sit, tum quoad essentiam seu modum existendi, (*juxta J. Heurn. Op. Tom. 1. p. 11.*) tum quoad unionis ejus cum corpore modum, nec ego h. l. easdem tenebras dissipabo, nec perplexas hactenus de eadem sententias saniores reddere, aut plus luminis iisdem affundere conabor, cum in hoc passu verissimum permaneat effatum Præclari quondam Theologi, & de Ecclesia Christi optimè meriti *D. Gerbardi: De Anima disputabunt, donec fient exanimæ*: præprimis cum hæc novisse vel ignorare Artis Medicæ non magni inter sit. Quamvis enim juxta effatum *Celeb. Fr. Hoffmanni* humanæ mentis conjectura perplexum hoc vinculum (quod intercedit animæ cum corpore) nec capere nec attingere queat, sufficit tamen Medico, nosse miram esse commercij utriusque necessitatem, & facile unius vitium in alterum transfundi. (*Diff. d. Somnamb. §. 1.*)

§. 2. Proin mens mea est, non à priori Animam, ratione scilicet substantiæ seu existentiae intueri, nec unionem ejus, ceu Entis Spiritualis cum corpore rimari atque perscrutari:

scrutari: in quibus explicandis patiar Philosophos purè speculativos sese defatigare, otiumque consumere, cum mihi ut Medico, sive qui utilitatem practicam specto, alia sit calcanda via: sed à posteriori & ab effectu, non quid præstare possit, sed quid revera corpori præstet Anima (de quo perdoctè differit & solidæ Scientiæ fundamentum esse statuit *Acutisf. Stahl. d. mot. hum. spasmod. cap. 8. p. 27.*) contemplaturus sum. Priores enim istæ investigationes in nuda speculatione acquiescentes sine ordine & respectu ad id, quod usui esse potest, steriles non solum sunt & otiosæ, sed & interdum planè ridiculæ: cujus farinæ ferè est insulsa ista Novatoris cujusdam sententia de immortalitate animæ brutorum. Omnes siquidem conclusiones ejusmodi nihil positivi inferunt, quæ procedunt à rebus sensibus objectis ad res extra horum sphaeram constitutas. Nihilominus multorum sciolorum omnis Sapiencia in eo est posita, ut multa confuse & arroganter blaterent de immaterialitate animæ, alijsque ejus attributis generalioribus, & (quid absurdius unquam dici potuit?) nescio per quam malam, sequelam de immortalitate animarum etiam brutarum, (fortè hoc ipso à bestiis non adeò discrepantes,) cum tamen nondum genuinam materialium & corporearum rerum sibi acquisiverint notitiam.

§ 3. Aliam, ut dixi præ his inibimus viam, spectaturi saltem actiones Animæ tam in se, quàm ad corpus: & hæ specialissimè præsentis Tentaminis Objectum & materiam constituent. *Est siquidem Anima illa ipsa substantia, qua in homine sentit, dijudicat, diversas res ad se invicem comparat: corpus tanquam habitaculum & organon suum struit, structum servat, movet, à futuris lesionibus tuetur, à præsentibus liberat: summam omnes functiones in homine*
obser-

observabiles edit, & in his omnibus peragendis sufficienti notitia est instructum.

§. 4. Hæc Definitio si non ubique quadret ad rigorosas Philosophorum leges, non magnoperè refert, dicit interim, quid Anima operetur, & nostro scopo accommodatissima est: aliæ autem Definitiones apud alios repertiundæ rem sæpè magis involvunt & obscurant, dum notius per magis ignota definiunt, quod facile esset demonstratu, nisi lubens ab omnibus ijs, quæ litem inferre videntur, abstinerem. Non autem Anima, prout habet hæc Descriptio sive quoad omnes suas operationes nostræ est considerationis, sed quoad ultimam descriptionis partem, quæ actiones specialiter vitales concernit, & specialissimè, quæ in corpore jam structo observantur, prout ita ipsam rubricam velim intellectam.

§. 5. Tractat igitur & Medicina nobilissimum Objectum, Animam scilicet, valeant enim, qui solum corpus objectum ejus statuunt, quasi Corpus ut tale ullas functiones præstare aptum sit sine hoc Movente. Medicus namque considerat corpus quatenus vitale. Pollicem mihi premit *Doctiss. Heurnius*, qui Medicinam non in solius corporis, sed hominis, qui ex animo & corpore constat, cognitione versari asserit. (*Oper. Tom. 1. p. 11.*) Habet Animam pro Objecto regeris, sed quatenus functiones animales edit, verbo, sensitivam: verum cum nec sentiens à rationali differat, nec ipsi actus fermè unquam sejungantur, absque ulla conscientiæ læsione mentali ejusmodi abstractione supersedere possumus. Dein quis inficiabitur, Mentem ipsam, nobilissimum ejus actum considerationis esse Medicæ, licet non ita primariò & directè. Num enim Mens potest subsistere sine hac vitali machinâ? annon ex hujus læsione sæpissimè
suos

suos patitur manes Mens ? Et patebit infra pluribus, quod Medicus omninò hanc debeat respicere. Aliter quidem eandem tractat ac Theologus, qui circa habitudinem animæ ad salutem æternam erudiendæ versatur, quamvis & Medicus hunc sibi nonnunquam finem præfigere non solum soleat, sed & debeat. Morbus primam agnoscit causam primorum Parentum lapsum, post hæc ob crimina actualia morbos immittit DEUS, docentibus nos sacris paginæ. (*Deuteron. 28. &c.*) Agnoverunt τὸ θεῖον jam tunc Venerandus Senex & ethnici Medici prudentiores alij, imò ipsa conversatio cum ægrotis omninò ad causas sublimiores multoties nos ducit, in quibus casibus utiq; ex Theologia morali sua remedia depromat Medicus, de quo negotio in erudita Dissertatione *de Requisitis veri Medici*, egit *Cl. Schröder* pro his rostris defensa (§. 19. ubi allegat verba S. Hieronymi bellè hoc comprobantia, & §. 22. & seqq. usque ad §. 36.) Scitè igitur παραδοξολογῶ *Helmontius* Mediatorem inter DEUM & hominem Medicum vocat, Deumque sibi in deliciis posuisse à Medico vinci velle: (*promiss. Aut. Col. 2. n. 6. ubi etiam de prerogativa Medicorum præ cæteris agit*) hinc Medicinæ cognitionem à DEO provenisse perhibet *Penot.* (*d. præp. med. chym. in præf.*) nemoque, pergit, nisi DEUM diligens, charitatemque in proximum habens verè Medicus esse ullo modo poterit: (*c. l. p. 16.*) Medico verò Christiano, ubi artis præcepta deficiunt, misericordia & gratia Divina opem ferunt, prout verè Christianè scribit *Exc. D. D. Praeses* Præceptor atque Patronus pio ac debito honoris cultu ad ultimos vitæ halitus prosequendus, in aureo libello *Instit. Med. Ref. p. 13.* Sed hæc ὡς ἐν παραδόξῳ.

10. 80
CAPIT II.

Inquiri, num Anima vitaliter agens, idem numero ens sit cum rationali? Aff.

§. I.

ANtè verò quàm materiam substratam ulterius theoreticè prosequi intendam, id negotij prius mihi videtur incumbere, ut quæstionem modò propositam ventilem, utpote in seqq. dein supponendam. Cum igitur corpora animalium merè passivè sese habeant, ut verissimè philosophatur *Exc. Rivinus*, (*Diff. d. Spir. hom. vit. c. 1. §. 3.*) proinde requiritur necessariò movens activum, quod appellarunt Animam, quæ etiam appellatio secundum *Celeberr. Wedel.* (*Diff. d. Archeo § 1.*) antiquissima & apud Latinos usitatissima semper fuit. Interea vide sis varias appellationes *ap. cit. Wedel.* quas tribuunt specialiter animæ naturaliter agenti, vulgò sensitivæ.

§. 2. Quoniam autem plures actiones in homine observabant, ut quidem rebantur, distinctas, ansam id ipsum dedit novæ subsumptioni, ut ad harum functionum numerum etiam tot in corpore humano fingerent hospitari animas, quæ singulis his præessent. Remansit tamen apud nonnullos dubium, quare à plurimis retrò seculis in Schola Medica ad nausæam usque hæc agitata fuit quæstio; an ab una, num verò à pluribus animabus omnes hæ actiones proveniant? & etiamnum sunt, qui contentioni serram inter se reciprocant. Mota hæc à veteribus lis atque controversia dirempta quidem esse videbatur, dum Philosophia Renati des Cartes & P. Gassendi aliorumque Corpuscularium ex Democriti puteo rursus eruta, tanquam nova Lux Scholam Medicam illustrabat, quæ unicam Animam rationalem in homine agnoscit, omnes autem corpo-

ris motus, quicunque sint, concinnæ partium configurationi & levi impulsui ab æthere quodam subtili (qui tamen motor Animæ nomen non meritus est) excitato assignabant. Nihilominus premitur difficultatibus adhuc undique hæc assertio, propterea & nos propositæ quæstioni paululum immorabimur.

§. 3. Tuemur verò eam omninò opinionem, quæ statuitur, unam esse Animam & idem numero agens, quod tam actus mentales, quàm vitales producat: quod assertum ceu thesin nostram lubuit præmittere, mox jam aliorum hypothèses subjungendo, quo verisimilitas hujus vel illius magis elucescat, nostram verificare & stabilire: quam obrem impræsentiarum eâ, qua fieri potest brevitate, istas recensebo.

§. 4. Cum autem farraginem omnium opinionum, quas unquam foverunt Philosophi, non capiant præsentis pagellæ, siquidem si præterita tempora spectes, eadem sunt quàm plurimæ, ad nostra si mentis oculos dirigas, longè illarum numerum superant, ut sanè si ullibi hic quadret illud: *quot capita, tot sensus*: ideo saltem communiore & receptissimas hætenus, quæque apud probatiores applausum meruerunt, in scenam producam. Accuratus autem eas pensitanti, duplices esse patebit. *Primâ*, cujus antesignanus præcipuè subtilis Cartesius, conceditur quidem, hominem ex duplici hac substantia Anima scilicet & Corpore constare, actiones autem utriusque valde esse distinctas, ita ut aliæ actiones referantur ad solam animam, ceu sunt purè mentales, aliæ ad ipsum corpus. Quoniam verò utique principium aliquod movens, quod actiones ita dictas corporeas producat, concedere coguntur, subtile aliquod corporeum impellens supponunt, quod in organis mechanicè constructis suo elatere tales functiones præstet:

Animæ autem impositione insignitum, non facile invenies, quod magis ex necessitate injuncta, quam ex arbitrio agat: Actum autem solum rationalem Animæ nomen mereri censent, inter quam quidem & corpus aliquod commercium intercedat, verum quæ corpori in vitalibus usum præstet nullum. Verbô: duas distinctissimas substantias in homine concedunt, unam essentia Spiritualis, divinam particulam auræ, quam substantiam cogitantem definiunt, utpote quæ in sola ratiocinatione suam exferat vim, & propter hunc solum usum corpori humano indita, non autem ad viliorē, qualis esset corporis curam gerere, destinata sit: (Ut etiam secundum nonnullos dicti veritas hinc elucescat: Animam in corpus tanquam in carcerem detrasam fuisse) alteram, Corpus illud in tres dimensiones extensum, quod oculis videmus, manibus palpamus, & ejus elegantissimam structuram admiramur: hocque corpus per se vitæ fungi, sive in se habere principium illud vitale movens, & considerarunt instar alicujus machinæ, varios motus ex sola structura & impellente quodam fluido edentis. (*vid. Sperlette Phys. nov. p. 228. & seqq.*)

§. 5. Altera hypothesis est eorum, qui præter animam rationalem aliam adhuc Sensitivam statuunt, omnium functionum vitalium præsidem, adeoque ipsius vitæ auctorem. Varijs appellatur nominibus, prout ex *supra alleg. Differt. Magnif. Wedelij* videre est, quas appellationes omnes hic recensere nullius est utilitatis communissima autem appellatio ab Helmontij inde temporibus recepta est *Archei*. Hoc agens differt à priori, quod liberè agat & cognitione quid vel quomodo agendum, sufficienti præditum sit. Videtur itaque præferenda horum sententia alteri, siquidem in omnibus ferè functionibus videmus Agens istud secundum

dum hanc suam potentiam cognoscitivam operari, ita ut continuò observet finem, cur agat, modum quomodo agat, organa, per quæ agat, & tempus, quò commodè hæc agat. Id quod exemplis inferius recensendis evadet clarius.

§. 6. Pensitatis probè his ipsis circumstantiis, quibus omnia consiliò & prudentia in corpore nostro perfici manifestum est, conclusio nunc erit facilis de ea hypothese, quæ concinnam organorum structuram & levem impulsu materiæ subtilis ubique sufficere existimat. Agnoscimus quidem artificiosissimam compagem & mechanicam omnium corporis partium configurationem, ejusque accuratam detectionem utique indefessæ industriæ & solertiæ Virorum hujus præprimis Sectæ deberi fatemur, id tamen pernegamus his motibus compar esse suppositum ab ipsis Agens. Corpus juxta mechanicas leges constructum à summo Opifice concedimus, agens tamen ipsum non esse mechanicum, hoc volumus & urgemus. Evincit hoc natura ipsius machinæ, quæ est ejusmodi opus artificiale, quod ex sua structura & conformatione varia, mediante quodam fluidò vel mobili *certas tantum* & suæ structuræ *proportionatas* operationes edit: vocantur aliàs Automata. Ita notissima sunt Automata, quæ horas indicant, quorum motus rotulis & elateri sunt adscribendi, itidem quæ certos modulantur cantus, (*die Sing-Uhren*) quædam imitantur vocem humanam, præsertim machinæ hydraulicæ hodiè penè nemini ignotæ, quæ impulsu aquarum variè moventur & curiosum oculum oblectant, animumque imprudentis in admirationem rapiunt; qualibus horti diversorum Principum & Magnatum inclaruere, & in quibus construendis prolixus est *Scottus in Technic. Curios.* Has machinas omnes si adspicias, præter miram configurationem impel-

sente quòdam opus habent, sive aëre, sive aqua, interdum alterutrò, nonnunquam utròque, qualeni machinam etiam nostrum corpus esse sibi persvaserunt, nempe hydraulico-pnevmaticam, cujus motus partim ab humoribus, partim à Spiritibus, quos naturæ aëreæ esse dicunt, promanarent. Infero igitur, si nostri corporis motus ex prædictis circumstantiis fluunt, nec coacti sunt, aut nudæ necessitati alligati, omninò rationi consonum esse, provenire eosdem ab alio agente notitiæ rerum agendarum sat gnaro.

§. 7. Suboluit id jamtum plurimis, infirmitatemque hujus dogmatis hac in parte senserunt strenui quidam alias mechanicæ Sectæ Sectatores, inter quos *Excellentissimus Rivinus* (*loc. supr. all. cap. 1. §. 4.*) sequentem in modum: Vereor, *inquit*, animalia cum machinis hydraulicis vel automatis comparare, siquidem horum motus continuus & æqualis à principio quodam vel externo, vel si internum sit, non libero dependet; illa verò spontè agunt, nunc partes movent pro lubitu, nunc iterum quiescunt: Et *Mayow* acutus aliàs & felix in fingendis hypothesebus hoc perpendens dubius hæret circa hanc rem, cum particulas suas nitro-aëreas tam promptè hinc applicare nequeat, hinc (*Op. p. 330.*) animam sensitivam à Spiritibus animalibus (qui cum vitalibus aliàs subtile illud agens constituunt) quid planè diversum esse dicit, eamque in materia adhuc magis subtili æthereâque consistere, Spiritus verò animales præcipuum ejus instrumentum esse asseverat. Pergit *idem*: Circa animam sensitivam nihil aliud intellectu assequi possum, quàm auram aliquam diviniorem à prima creatione sensu donatam, toti mundo coextensam esse, cujus portiuncula in subjecto ritè dispositò contenta functiones tales edit, quales in animalium corporibus fieri cernimus & admiramur.

mur. Materiam autem eam Spirituosam extra animatorum corpora existentem neque sentire, neque quicquam agere, sed planè sopitam inertemque jacere putandum est, haud multo secus ac animæ sensitivæ contingit, dum animal somno sepultum est. *Huc usque Mayow.* Qualia non excogitat titubans! Perpende quæso, circumstantias illas immateriales, quas toties in Scriptis suis inculcat *Excell. Stahl,* & secundum quas motus hi eveniunt, Tempus puta, Gradum, modum, electionem organorum &c. & non invitus in hanc sententiam nobiscum descendes, quæ vult, debere utique hoc Movens sufficienti notitiâ præditum & instructum esse. Duo saltem hujus rei evidentissima exempla exhibebo, quorum primum in observationibus suis elegantissimis notavit politioris doctrinæ Vir *Pecklinus (obs. 48. l. 1.)* de Ventriculo, quæ chylo servirent, retinente, excrementa autem, quæ deorsum non poterant, per os remittente: alterum *Henr. ab Heer (obs. ult.)* habet de Viro generoso multos annos ita vivente, ut sub meridiem pridianum prandium revomeret, retentis accuratissimè omnibus recens ingestis, postridie illa, ut hesternæ egesturus, & putidissimè quidē, nec ab alio stercore differentia. Talia exempla plura tam ex quotidie obvia experientia, quam ex alijs Autoribus, J. C. Scaligero, Guarinonio, Panarolo petita narrat elegantioris literaturæ Phosphorus & Vir *πυλωμαθής* & *H. Meibomius*, Præceptor quondam meus nunquam sine submissa veneratione nominandus (*diff. de Vomitu §. 12.*) imo §. 47. ingenuè Acutiss. Autor fatetur, non posse explicari hujus phænomeni rationem. Quis ergo tam hebes est, qui electionem & discretionem materiæ alimentaris & noxiæ hic fieri rusticè & impudenter neget? Applica hic tuum Mechanismum, & eris mihi magnus Apollo!

§. 8 Quare altera sententia, quæ tale Agens, sufficienti intellectu & cognitione præditum supponit, tantò probabilior & verisimilior, propterea etiam eò facilius conciliationem cum nostra hypothesei admittit, modò concedatur, non esse hoc Agens distinctum ab ipsa anima rationali, licet ipsi actus videantur distincti. Nec tamen ex exiguo hoc dissensu tantæ turbæ timendæ sunt, quamvis enim affirmant duo hæc esse distincta, nihilominus tamen utrorumque intimum commercium ambabus largiuntur manibus, ut adeoque hæc opinio nihil tantoperè incongrui habeat. Interim cum entia præter necessitatem non sint multiplicanda, neque ulla firma & solida ratio suppetat, quâ evincatur, actum vitalitatis eidem huic Agenti non posse tribui, accedit, quod omni die videamus analogiam istam actuum rationalis & vitalis, ex his inquam causis asserto meo firmiter inhæreo, donec quis melioribus & magis stringentibus argumentis instructus contrarium edoceat. Nec enim sufficiens est, quod afferunt, scilicet cum disparia sint naturâ Mens & Corpus, quæ sine idonei mediij interjectu societatem inire nequeunt, ideò à Summo DEO conditam mentem hac purâ spendidâque veste (nimirum animæ sensitivæ sive spirituum animalium) indui, ut nostri corporis incola fiat. (*Jo. Heurn. Op. Tom. 1 p. 12. col. 6.*)

§. 9. Ex jam allatis manifestum evadit, quænam ex duabus his sententiis nostræ fiat proximior, quodque exiguum adhuc intersit intervallum, quo minus ubique optandâ harmoniâ conspirent. Unicus scilicet lapis offensionis est, quod animam sensitivam distinctum ab ipsa rationali ens esse affirmet. Quamobrem inhærebimus adhuc paululum his, circumspiciendo, num unum vel alterum argumentum sese offerat, ex quo certè discriminis illius nullitatem

tatem inferre possumus. Id quod non plenariè quidem excutiemus, sed aliquibus saltem exemplis, tot nempe, quot memoria pro nunc suppeditat, probabimus. Et quidem ipsa generositas animi elucet ex vultu, & fortitudinem arguunt micantes oculi, indicio certò, Agens hoc in ipso formationis negotio hisce partibus aliquid communicasse, quod de interno animi robore signum ferat haud obscurum. Imò norunt ij, qui ex lineamentis vel habitu corporis externo certi quid de internis colligere amant, nonnunquam non infeliciter ex ipsa harmonia externarum partium de animi qualitatibus optimum ferre judicium, quippe quæ fermè nunquam non pulchrè cum corpore conspiciant. Pythagoram, Platonem, Scipionem Africanum, qui ob divinas animi dotes, supra humanæ sortis aleam fuisse crediti sunt, egregiam decentemque formam habuisse notat Antiquitas. Quis igitur non videt, formæ venustatem, esse veræ pulchritudinis in anima emicantis indicium, mentisque bonitatem in ipsa cutis specie renidere? [*Jac. Cruc. in Mercur.*] Tritissimum verbum est, ut quem Natura nativo quodam vitio seu defectu signavit, & nobis à tali caveamus. Sub sordida interdum cute etiam magnam latere posse sapientiam, tot exemplis convictus inficias ire nolo: verum quòd in his animi vitia non prorumpant, in causa sæpius est educatio, quod de seipso quondam affirmavit Socrates: Et quamvis etiam tales naturæ vitio laborantes præclarâ doctrinâ sint conspicui, huic ipsi tamen sapientiæ pessima nequitia non rarò est juncta, quam abscondere judiciosè norunt, utpote & calliditas sæpius & astutia prudentiæ speciem præ se fert. Verum ex his generaliter aliquid concludere nequimus nec volumus.

§. 10. Manifestius adhuc *πικρότερον* præbent varia ani-
mi

mī pathemata, corpus mirum in modum alterantia. Sola cogitatio sive imaginatio, quæ tamen actio purè mentalis est, absque rei physicæ seu materialis ullius concursu quantam non exserit vim in corpus humanum? id quod quivis facilè largietur, considerando tot naves ex sola impressione materna in fœtum traductos. Non allegabo innumera exempla apud Autores passim prostantia, cum ea quotidie in sensus cuilibet incurrant. Ex rarioribus saltem unum alterumve attexam. Acutissimus *M. Marci à Krônland* (*Phil. vet. restit p. 413.*) refert, mulierem quandam gravidam Mechliniæ vidisse præ foribus militem in conflictu manum amittere: cujus horrore percussam mox filiam peperisse alterâ manu truncam, & hæmorrhagiâ ex eo vulnere extinctam. Aliam ibidem visô milite, cui ictu tormenti brachium fuit avulsam, etiamnum cruentum, confestim in lucem edidisse puellam eodem brachio orbam. Uxorem Mercatoris Antverpiæ dum spectat quosdam decapitari, mox doloribus partus correptam, enixam esse infantem jam maturum cruento collo, cujus caput nusquam fuit visum. Terrorem ex incendiô faciem rubore quasi igneô tinxisse, desiderium cerasi, pomi &c. fructum in ea depinxisse, ex *Marc. cap. 5.* & *Helm. p. 432. & 858.* citat *Rivinus (d. Spir. hom. vit. c. 3. 16.)* Referente *Cl. Schra-dero* [cui plus quàm animam debeo, utpote ex cujus ore dulcissima & utilissima Artis nostræ præcepta hausi,] Parisijs in publica & splendida illa domo, ubi regijs sumptibus incurabilibus morbis detenti aluntur, vixit per 20. annos juvenis, cujus membra & ossa fracta fuerant in iisdem locis, quibus etiam illis, qui mortis tale genus promeriti sunt, diffringi solent, à forti imaginatione, quam mater hujus miseri hominis tormenta illa adspiciens conceperat.

Plura

Plura exempla *vid. in hist. Med. Phys. Hagend. (obs. 54. Cent. III.)* Imaginationis vi mortui meminit *Henr. ab Heer (obs. VI.)* De Imaginationis vi magnâ *vid. Cimbrorum Sidus Pechlinus (obs. 1. l. 1.)* Germaniæ Decus, nostri ævi Hippocrates *Ill. Wedelius (de transplant. morbor. thes. 45.)* imò exempla hujus effectus plurima collegit *Exper. D. D. Werckmeister [in diss. de Imagin. morb. causa]* Subitam canitiem ex metu mortis vel pœnarum memorat *Jo. Schenck. (obs. 1. tom. 1.)* Huic simile quid relatum mihi est de Viro Generoso, Parente Generalis quondam & Præfecti hujus Fortalitij haud incelebris. Adolescens nobilis ex recepto Gallici contagij timore se perditè torquebat, de quo *Solenand. (Consil. XVII. Sect. V. p. 493 seqq.)* Mensium suppressionem nimia tristitia induxit, teste *Gabelchov. (Cent. 1. obs. 51.)* à tristi nuntio abortam fuisse Cardialgiam suffocativam, Vomitus & mensium suppressionem, auctor est *Subtil. Stablius*, Ordinis Asclepiadei non ultima Laus [*de mot. ton. vit.*] Epilepsiam ex animi affectibus ortam idem *Gabelchov.* recenset [*C. IV. obs. 59.*] & *Joh. Schenck. [obs. 190. 191 seqq. Tom. 1.]* eandem ex ira notat *cit. A. (C. IV. obs. 23. & 24. p. 42.)* eandem à terrore excitatam refert *Binning. (Cent. 1. obs. 1.)* & *Hagendorn. (in Hist. Phys. Med. obs. 13. Cent. 1.)* imò sunt, qui sibi pro lubitu epilepsiam possunt concitare, quale exemplum ipse novi. Palpitationem Cordis ex ira habet *id. Gabelch. (C. IV. obs. 84.)* Notatu dignam historiam recenset *Excell. Præses* de muliere partui vicina irâ commota, quæ ingentem sentiens hæmoptysin cum suffocationis periculo, artuum tremore & tumore circa mentum, maxillasque exorto tandem peperit tres filiolas mortuas ab iræ vehementia enecatas [*de micr. cruent. p. 11.*] Modò laudatus Dn. Præses narravit mihi quoque exemplum domesticum filiolarum Ipsi dilectis-

dilectissimæ, quæ canem cum fele in conflictu conspiciens tanto terrore perculsa fuit, ut per notabile tempus nullum vitæ indicium ederet. Ex tristitia [ob amorem patriæ] febrim continuam, sed non adeo ardentem subortam narrat *Harder.* (*de Nostalg.* §. 4.) cui consilium datum in patriam revertendi, quo facto in ipso itinere cum sanitate gratiam iniit. Mœrorem ex falso etiam mortis præfagiō ijs nonnunquam inferre mortem, qui thema sibi erigi curarunt, mihi firmiter persuadeo. Ulcerationes oris à terrore ab opinione spectrorum visorum evenire solent, observante rerum Medicarum peritissimò *Stahlio* (*de hæmorrh.int.p.14.seqq.l.17.*) Rarissimam Syncopen, quam antecessit mœror ex obitu matris, cum varijs symptomatibus stipatam vid. ap. *H. ab Heer* (*obs 26.*) Puella ad stuprum sollicitata ex subitò terrore incidit in epilepsiam (*ap. eund. obs. 24.*) Terrorem subsecuta mors, ex relatione *Exp. D. D. Juchij, Hospitis & Patroni ad urnam devenerandi.* Idem refert *Zacutus Lusitanus* (*Prax adm. Obs 31. lib. 1.*)

§. II. Ut etiam nonnullos effectus salutares animi affectuum annotemus: vehementem iracundiam ægroto paralytico salutem attulisse videre est ap. *Scholz.* [*Consil 50.*] quod de Tito Vespasiani filio memoriæ proditum est. Idem annotat *Jo. Schenck.* [*obs. 161. Tom. 1. ex Valleriol.*] Paralyticus incendij metu se præcipitem è succensa domo dejiciens derepentè sanatur, eodem auctore [*obs. 160. Tom. 1.*] Epilepsiam ex incusso terrore curatam videre licet ap. *Gabelchov.* (*Cent. IV. obs. 23. & 24. p. 42.*) Calculo renum afflicto postquam tabellio lætum nuntium in medijs doloribus attulisset, è vestigio spontè prædiit calculus, & ægrum sollicitudine duplici levavit. [*Act. Hassn. Vol. 3. obs. 38.*] Singultus vulgi etiam experimentò à terrore sistitur. Reges

ges Angliæ manuum impositione Strumas curant , quod *Renod.* [*in Dissens. Med p. 17.*] etiam de Galliarum Rege perhibet , illum solò manus attactu Strumas ad perfectam reducere sanitatem : & referente *eòdem* , literarum monumenta fidem faciunt , pollicem Pyrrhi lineosos solò tactu sanasse : quem effectum non immeritò morali causæ, scilicet conceptæ præ Regia Majestate reverentiæ adscribit Academia Julia Decus *Doct. Schraderus*, primus animi mei ad Medicam Artem Formator (*in Diss. de Idiosyncr. §. 21.*) *Is ipse* paulò post suâ quoque *Invenio* hætenus dicta corroborat , quâ adducta etiam hæc exempla claudam & obsignabo : Miri sæpè sunt , *inquit* , affectuum animi effectus , nec in creandis solum , sed & in fugandis morbis non parva eorum efficacia deprehenditur : id quod vel unicò , ubi centum possem adducere , podagricorum quorundam & arthriticorum exemplo patet , qui repentinò magnòque metu correpti , interdum & irâ commoti , subitò & in instanti doloribus suis liberati sunt ; ceu variæ variorum Scriptorum observationes id abundè confirmant. Annotat præterea istud Musarum Delicium *Exc. Stahl* (*in Diss. de animi pass. corpus variè alter.*) notabiles quasdam historias , ex quibus animi pathematum proprietates magis in apri- cum producit. Inter recensitos passionum animi effectus medium sibi vendicant locum ij , qui corpori nec noxam , nec etiam salutem inferunt , adeòque illud non valdè alterant : quorum myriades in medium possemus afferre , nisi adhuc alia dicenda restent. In hunc censum veniunt nausea imaginaria & hanc concomitans per vomitum ingesta rejiciendi conatus , copiosioris item Salivæ profluvium , mentione factâ cibi delicatioris. Et quid denique manifestius est in actu Venereo , quàm ipsa Phantasiæ vis ? Ju-

cunda cogitatio unicè talem voluptatem parit, partes genitales inflat, erigit atque genituram ad eas transmittit, quandoque absque ullius amabilis Objecti præsentia. Annon igitur hæc omnia Anima?

§. 12. Præcedente §o mentio fuit facta insigniorum, quorundam animi pathematum effectuum, non tamen, adeò frequenter obvenientium: hóc jam quosdam magis ordinariè & quasi essentialiter eadem comitari solitos enumerabimus, mediantibus quibus prædicti morbi persæpè producuntur & excitantur, ut non immeritò sæpius in censum causarum morbificarum veniant. Differunt hæc animi *pathemata* ratione vehementiæ, dùm nimirum quædam celerrimos edunt effectus, quædam lentos, quos tamen ut plurimum majori læsione compensant. Ad priores possunt referri Ira, Terror, Gaudium, ad posteriores Mœror & Tristitia. Facies iratorum, imprimis habitus sanguinei vel cholericò-sanguinei rubet insigniter, oculis scintillantibus, salivâ circa os spumescente, pulsu immutatò in frequentiore & celeriore, aut si ira fuerit vehementior, tremore concutitur totum corpus, sub quo insigni humorum orgasmo & partium fibrosarum contractione, spasmodica facillimò negotiò causa morbi in corpore latitans evolvitur, paroxysmi morborum consvetorum excitantur, vel motus febriles imprimis in cholericò vel cholericò-sanguinei temperamenti personis producuntur, testante hoc quotidianâ experienciâ, istud verò comprobantibus Podagricorum & Nephriticorum exemplis. *Terror* effectus ferè contrarios inducere videtur, variant tamen, paulò ratione invasionis vel subitanæ, vel lentæ & successivæ, in genere conspicitur in ijs, quos terror invasit, faciem pallere, habitu corporis contractiore, præcordia angustia

gustiâ premi cum palpitatione cordis , & si major is fuerit, communissimè hæc anxietas præcordiorum aliquandiu perdurare solet, insequente dein omnium partium langvore & torpore , accedit nonnunquam quasi frigus quoddam, quod omnia membra percursat, id quod efferrunt: *Ich bin erschrocken/als hätte man mir kalt Wasser über den Leib gegossen* / quandoque rigor, nonnunquam lipothymia, imò mors (*Exc. Stahl de infr. morb. pers. p. 24.*) Ulteriori & accuratiori facundiâ terroris symptomata tibi delineabit *prælaud. Aut. (de Mot. hum. spasm. cap. IV. p. 18. & 20.)* Horum effectuum omnium causa eum latere haud poterit, qui sibi perspectum reddet negotium illud de Motu Tonico Vitali, à perspicacia & sedulitate *Doct. Stablij* nobis detectum, & in diversis Scriptis doctè ab Eodem evolutum. *Gaudium*, nisi magnoperè excedit, non facile noxam affert, aliàs autem prostant exempla etiam præ lætitia supremum diem obeuntium: interim quâ ratione totum corpus in lætitiâ effusorum sese ad has animi motiones componat, notissimum est. *Mærorem & Tristitiâ* indicat frons caperata, nec vultus externus valet fallere internos animi luctus & fluctus, qui non solum corporis partes molliores, laxiores, sed & ipsa ossa consumere & exedere dicuntur. De *Amore* res satis nota est, ut sufficienter loquuntur non corpora, sed corporum umbræ, quorum
est mollis flamma medullas,

Interea & tacitum vivit sub pectore vulnus.

Cùm igitur animi affectus tale imperium in humores & alias partes solidiores exercent, quæ tamen motu suo potius functioni naturali seu vitali obsecundant, non video, quid obstet, quo minus vitales æquè ac rationales actus ab eodem principio agente derivem. Objiciunt quidem hîc
 com.

commune & arctissimum nexum atque vinculum inter hæc Agentia, verum lubens reticeo incongruitatem atque inconvenientiam, quâ hæc opinio laborat, tum ut chartæ & tempori parcam, tum quod mihi non proposuerim, agere polemicum, & aliorum sententias examinare, quod nec mihi, nec huic ætati convenit: inertis etiam est, iudice supra laudato *Wedelio* (*in præf. præmissâ Zobelij Tartarolog. Spagir.*) ex alius gloriæ funere sibi tropæum erigere. Unicum saltem contra hoc urgeo, si Spiritus isti sint de natura aëris, quâ ratione his particulis idea quædam imprimi possit. Secundò cum continuò intereant & regenerentur, quare non simul species intelligibiles, quæ in Spiritibus sedem habent, consenescent? Respondet quidem *Fracast.* (*Op. p. 381.*) non corrumpuntur species corruptis prioribus Spiritibus, quoniam in novos & recenter genitos sese propagant & conservant. At quàm difficillima hæc sunt conceptu!

§. 13. Ulterius tandem hypothesin meam firmare annitendo propius adhuc argumentum est conformitas undiquaque actionum vitalium & rationalium, (*de qua Exc. Stabl d. Temperament. cap. X.*) adeò, ut quicumque animò sunt intentò, meditabundò, segni, tardò, otiosò, illi ipsi eundem hunc tenorem in actionibus vitalibus observabunt: qui contra alacres, agiles, in iisdem magis liberè peraguntur & vigent prædictæ functiones: id quod potissimum in læsionibus vel actualibus vel imminentibus innotescit. Exemplò sunt ij, qui in rebus gerendis non omnia minimacurant, hi in genere non tam graviter laborant ac decumbunt, si lecto affigantur, quàm illi, qui magis sunt sensibiles, timidiores. Consentaneum igitur ubique experientia est, quod habet toties laudatus Aut: (*d. infrequ. morb. pers.*)

pers. p. 25. & luculentius de ast. mar. microc. thes. IV.) Animus ut in se ad morales actus ad leve etiam Objectum, violentas aut turbulentas commotiones instituit atq; suscipit: ita ad ejus ideam & turbulentas intentiones etiam vitales actiones, si quid ipsis extra ordinem objiciatur, parili turbulentia exagitantur. Brevi: Tota nostra Sanitas & Vita procedunt secundum ipsius animæ constitutionem, adeò, ut si animus æquabiliter actiones suas edat, etiam interna hòc modo contingant, contra verò si varijs inquietudinibus agitetur, vexetur, defatigetur, etiam internè variæ fiant exorbitantiæ. Possem Sententiæ meæ veritatem centenis alijs illustrare, si instituti ratio id exigeret, & ad alia progredi nunc non juberet. Igitur ultimatim in ipsa mundi primordia mentis oculos converte, & primi hominis creationem ac formationem intueri, quā (*Genes. 1.*) describit Vir omni fide humanā longè superior Moyses: ex quo textu constat, quod DEUS prius Corpus formaverit, & mirò artificiò construxerit, cui deinde spiraculum vitæ sive animam ipsius imaginis divinæ receptaculum inspiraverit; quò factò Adamus simul & vivus & sentiens fuit.

§. 14. Antequam tamen ad reliqua fiat transitus, verbum saltem duobus arietibus, quos contra nos produciunt dissentientes, opponam. *Primus est Melanchtonis: (d. Anima p. 17.)* Contrarij sunt appetitus rationalis & sensualis, videntur igitur & substantiæ distinctæ esse, quia in una & eadem ac indivisibili natura pugnantes appetitiones collocare videtur absurdum. Sic in Medæa appetitus rationalis svadet, ne deferat patrem, sed appetitus sensitivus contrarium svadet, ut amor indulgeat & deferat patrem. Hinc Ovidius inquit:

D

Sed

*Sed erabit invitam nova vis, aliudq; cupido,
 Mens aliter suadet, video meliora, proboque,
 Deteriora sequor.* (*Magir. Comment. in tr. Melanctb. de
 Anim. p. 41.*) Eidem Sententiæ favet *Doct. Rivinus (c. l. §. 12.
 seqq.)* existimans, functiones corporis nostri non posse
 præstari ab anima rationali, quia fiunt contra voluntatem
 rectæ rationis. Concedo, in uno instanti diversi appetitus
 in una substantia esse nequeunt: Successivè verò atque
 ita tempore diversò, nego. Deinde oritur hæc contrarietas
 ab alio atque alio unam eandemq; rem cognoscendi mo-
 do, dum nimirum anima diversimodè eandem rem appre-
 hendit, jam ut bonum physicum, jam ut bonum aliquod
 morale. *Alter est Marci Marci à Krönland (in Phil. Vet.
 rest. p. 400.)* nimirum posse corpora aliquò modò vivere
 absente animâ rationali: Quò concessò sequeretur, adesse
 adhuc aliud agens vitale in homine. Probat partim Ecsta-
 si, cujus aliquot exempla habet, (*l. c. p. 394.*) partim quia
 in violentâ morte interemptis post mortem motus obser-
 vari dicuntur: quod autem motus isti vitales sint, confirmat
 ex eo, quod ejusmodi corpora sepulta neque res sacræ,
 neque exorcismi cohibeant, quo minus è sepulchris prode-
 ant: verùm ea duntaxat, quæ residuum vitæ adimant, ve-
 luti capite truncato, aut corde perfosso, aut demum Calce
 vivâ iisdem corporibus adpersâ. Ut autem tribus me ex-
 pediam, dico, quod illud ipsum sit τὸ κενόμενον: annon ra-
 tionalis anima has operationes efficiat? & annon hæc ali-
 quandiu rationis usum suspendere queat, vitâ superstitè,
 aut etiam post mortem [quando talis per solam motuum
 ablationem exprimitur] in corpore adhuc delitescere ad
 tempus, absque ulla etiam ratiocinationis nota? Reliqua
 argumenta, quibus animam principium motuum nostri
 corporis

corporis esse negant, quia non magni sunt ponderis, brevitati studentes præterimus. Adeas interim *Phys. nov. Sperlette p. 245. & seqq.*

CAPUT III.

De

*Primario Actu Animæ & Medio, cujus
interventu illum exequitur.*

§. 1.

Constat igitur totus Homo Corpore & Anima; Corpus constructum est propter animam, non verò Anima creata propter corpus. Quæ verba ut genuinum sensum Tibi, L. B. pariant, velim respicias primariam intentionem ac scopum, quem ter Opt. Max. Universi hujus Creator in fabricandis hominibus sibi proposuerat. Nimirum Homo conditus ad Gloriam DEI, & propter hunc conditus Mundus, ut Numinis Majestatem ex ipsis operibus eliceret, qui effectus solius est Animæ, & ejus functio primaria & excellentior: pro ultimo tamen hoc fine intermedio corpore opus habebat, ad apprehendendas varias res creatas, apprehensas demum dijudicandas, cujus proin conservationem totis viribus intendit Anima. Paucis his includitur omne illud, quod nunc in seqq. plenius excutiemus.

§. 2. Finis ultimus Animæ atque adeò functio ejus nobilissima est perceptio, & hæc factâ dijudicatio, diversarum rerum ad se invicem comparatio, quam actionem ferè insigniunt appellationibus Mentis, Animi, Ratiocinationis. Cum igitur finis ejus sit sentire, judicare, hoc autem sine organorum ope fieri nequeat, necesse est, ut eadem mechanicâ & artificiosissimâ organorum corporeorum stru-

cturâ , qualem habent Sensoria externa , sit instructa. Nec per hæc commodè fieri poterat perceptio , nisi rebus ipsis admooveretur Corpus, hinc ad motum localem organa certa orant necessaria. Utraque autem structura tum Sensuum , tum organorum ad motum suum symbolum conferentium, requirebat non solum aliarum partium simplicium , ex quarum concursu compages hæc enascitur , debitam constitutionem , sed & quia principijs facilè dissolubilibus constant, & ex dissolutione facta interitum etiam animæ cum corpore cohæsiioni minitantibus, ex hac, inquam, causa Craseos suæ exigebant conservationem, quam actionem specialiter Vitam appellat *Excell. D.D. Stahl*. Est igitur hæc Conservatio mixtionis sive Vita primus respectu ultimi istius finis , quia namque in eadem actionum reliquarum fundamentum consistit, quo ruente corrui quoque & collabitur tota machina, propterea eandem *primò*, non *primariò* intendit Anima.

§. 3. Possemus igitur actiones animæ ad duas referre Classes , ut aliæ sint mentales , rationales ; vitales aliæ, quæ corporis spectant conservationem , & dum his præst, vocatur speciali Nomenclaturâ Natura , ut adeòque decantata hætenus Natura , à plurimis ignota , nihil aliud sit, quàm Anima vitaliter agens (*vid. Aut. nostri Diss d. Autoxe. Nat. proæm, & J. Heurn. Op. Tom. 1. p. 11.*) Mentales ad nostram tractationem propriè non spectant , utpote quâ saltem Animæ habitudinem ad corpus vitale seu quoad actus vitales considerare intendimus, atque ita strictè dictam mixtionis Conservationem , quâ ratione scil. eandem præstet , licet & ipsa Ratiocinatio habitudo quædam sit ad corpus, quippe quæ sine eo fieri nequit , non tamen ordinata hæc actio est ad corpus in statu integritatis conservandum: interim quoniam hæ actiones se mutuò respiciunt, ut

vigo-

vigorem rationaliū sequatur vitalium vigor & contrà, ideò nō planè abs re fuerit, de his perpauca supremis labris degustare.

§. 4. De ipsa Mente sive Ratiocinatione tanquam præstantissima Animæ functione, ad quam cæteræ omnes ultimati tendunt, scire convenit, quòd ejus Objectum sint res externæ, quas primò per Sensus apprehendit, factâ sensatione judicium de diversis rebus format. Non poterit igitur Anima judicare sine prævia sensatione, id quod abundè testatur læsa Sensoriorum externorum structura, aut functio eorum in somno cessans, quare tunc Anima in insomnijs errat, quòd Sensorijs non utitur. Nimirum hæc est mens, de nulla re potest formari cogitatio sive idea, nisi per Sensus organa primò similis ideæ facta fuerit apprehensio, nihil enim est in intellectu, quod non prius fuerit in sensu. Nec obstat, posse sibi quispiam imaginari, quæ nunquam ipsi in sensus incurrerunt, ut montes aureos, Pygmæos, Gryphes: Largior in sensu composito v. gr. nunquam vidit aureum montem, divisim tamen vidit aurum, vidit etiam montem, atque ita divisa hæc olim visa, potest mens conjungere. Dissentit Vir quidam Celeberrimus, ratio ejus præcipua est, DEUS, Angeli &c sunt, & novimus existere, nec tamen in sensus nostros incurrunt. Respondeo: ista notitia v. g. de DEO, vel est *acquisita* ex Verbi Divini revelatione, quâ DEUM esse piè credimus, atque ita nudus erit assensus & esse DEI, consequenter verò vel ex lectione vel auditione subortus: quod etiam innuit Apostolus (*Rom. 10. 17.*) quo modo salva est nostra positio: vel est menti *connata*, qualis est notitia de DEO naturalis, Legis cordibus nostris inscripta, (*Rom. 2. 1. Cor. 11.*) quales etiam sunt *κοινὰ ἐννοία* à Philosophis vocatæ, denique omnis cognitio, quam Anima separatim à corpore spectata

obtinet, & secundum quam quoque sui corporis structuram & organizationem absolvit. Qualem notitiam si Cl. Autor intelligat, nobis non est contrarius, quippe quæ est animæ intrinseca, nos verò loquuti sumus de extrinseca, h. e. ubi Anima corpori unita, quod sibi est extrinsecum, sive cujus cognitionem non jam tum habet innatam, apprehendit, & quod præcipuè mens nostra est, sub certa quadam figurâ, ideâ vel schemate. Contrarium porrò fovet *Melanctb. (de Anima p. 253.)* non omnem cognitionem in mente humana à sensu oriri existimans, ut numeros & alia principia: vulgatum etiam illud axioma: *nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu*, nisi dextrè intelligatur, valdè absurdum esse affirmat. Afferit *idem, (p. 255.)* universales notitias & dijudicationes non fuisse in sensu. At quis adeò partium studio est excœcatus, ut huic asserto assensum præbeat, refragante sanâ experienciâ, quâ constat, intellectum ex singularibus demùm colligere universalia per inductionem Logicam, ut enim jam tum innuimus res perceptas mens dein potest vel abstrahere vel conjungere, unire &c.

§ 5. Primus igitur actus est Sensatio, quæ utique fit per medium, quod præbent ipsa Sensoria, prescius verò ipsi nervi, utpote qui ab Objectis variè percussi, moti, vibrati, Animæ sensum vel tristem vel lætum afferunt. (*vid. Excell. Dn. D. Vater Diss. de Dolor. §. 6.* qui quidem in eo à nobis discrepat, quòd spiritibus in nervis contentis hoc officium tribuat, quòd nos ipsi nervorum Substantiæ.) Necesse igitur est, ut nervi sint tensi, proin Tonum unicum fundamentum efficaciam sensus verè existimat *Noster (Diss. de Inflamm. ver. patbol.)* Hinc est, ut quò magis sunt tensi, eò etiam sint sensibiliores, contrà quò magis sunt relaxati, eò torpidior

torpidior quoque observetur Sensus, ut in paralyfi. Ex mente igitur *Subtil. Stablii* (*de mot. hum. spasm. p. 26.*) omnis Sensatio fit per tensionem organi, ita ut ipse Sensus in genere nihil aliud sit, nisi motus tensivi, quem in nerveis fibrillis præstat τὸ Μovens effectivum, à motu extrinseco alteratio, in ipsum actum τὸ Μοventis effectivi ita redundans. In genere verò omnia, quæ eosdem titillant, demulcent, sensum benignum & gratum efficiunt; acerbum, contra & molestum omnia, quæ vehementer eos vellicant, premunt &c. Fit autem *præcipuè* perceptio in ipso Cerebro, siquidem nervi ita pulsati usque ad Cerebrum motus continuant, quod ob mollitiem levissimum etiam motum facilè sentit: læsò verò quâcunque ratione Cerebrò perit nonnunquam & sentiendi & ratiocinandi facultas. Mentione Cerebri factâ, incidenter notamus, non absurdè proximum mentis organon illud statui, quamvis quâ ratione hic concurrat, nemo fortè mortalium explicuerit. Nescio enim, an rectæ rationis normæ ac trutinæ respondeat eorum sententia, qui Phantasiam in antica, in media iudicium, memoriam verò in postica Cerebri parte locant. (*vid. Wedel. Diss. de Memor. debil.*) Mittimus hæc, & potius sectamur τὸ ἔλ, quàm τὸ διόλ, cum Medico sufficiat, nosse hoc ita se habere, licet causam formalem ignoret. Meretur enim adhuc limam Axioma illud Philosophicum: *scire est rem per causas cognoscere*: alioquin enim omnia ista nesciremus, quarum causa nos latet, quorum tamen numerus est penè innumerus, effectus eorundem nihilominus luculenter in sensus incurrens. Indiget ergò ministeriò Cerebri in actu rationali Anima, ad cuius probam constitutionem ad hunc usum necessariam non parum confert aluvio laudabilis sanguinis. Contribuere verò plurimum

ratione

ratione saltem suæ substantiæ vel mollioris vel compactioris non solum in Sensatione, sed ratiocinatione, indicat in statu p. n. ejus mollietates nimia & compages laxior, veluti diffluens; sic teste *Marc. Mapp. (Diff. de duob. Offic. in Cerebro repert. p. 20.)* Substantia Cerebri admodum flaccida mente captis ut plurimum familiaris esse solet, sicut eam non solum haut raro in Maniacis deprehendit, verum etiam Kerkringius in adolescente, qui ætatem inter rationis stultitiæque confinia traduxerat, post mortem invenit. Num autem Cerebrum siccum memoriam reddat firmam, prout vult *Scholz. (in Consil. Med. pag. 7.)* non ausim determinare, cum vulgatam opinionem redolere videatur, ac si idæ Cerebro impressæ ibidem vestigia post se fixiora relinquant. (*vid. Ill. Wedel. de memor. debil p. 5.*)

§. 6. Hanc primam Sensationem per Sensoria externa factam excipit Dijudicatio; nudus namque organorum tactus (*loquor cum Exc. Vatero c. l. §. 3.*) aut motus Spirituum in ijs rectissimè licet constitutis, Sensationem nullam & perfectam absolvunt, nisi res ipsa, cujus motus Sensorium externum afficiebat, simul percipiatur & judicetur, quod certè solius mentis est. Est hæc Dijudicatio nihil aliud, quàm unius rei cum alia comparatio. Quando enim anima de re quapiam judicat, eandem cum alia atque alia, confert, utrum bonum, an malum hoc sit, utrum gratum, conducibile, an contra molestum, noxium & sic porro Consensum præbet *Fracast. (Op. p. 391.)* nihil aliud est, *inquiens*, imaginari, quàm plura ut plura recipere & comparare ad id, in quo conjuncta sunt, & videre qualiter unumquodque sese in illo habeat. Et dignus Hygieiæ Antistes, ad Artis adyta aditum felici successu pandens, *Excell. Eyselius*, Præceptor & Patronus multis nominibus colendus

(in

(in *Compend. Physiol.* pag. 44. qui liber meritò omnium Tyronum teratur manibus) fieri eandem dicit, quando anima conceptas ideas simplices multipliciter componit & dividit. Est hæc actio, si probè rem perpendimus à priori quoad modum fiendi planè non distincta, audeo enim annuere, esse omnes illas actiones animæ cognoscentis, intelligentis, unum simplicem & undiquaque sibi conformem & uniformem motum: differre autem judicium à priori apprehensione, ut actus compositus à simplici, judiciosus enim plerumque is est, qui multarum rerum notitiâ accuratâ, non confusâ, & experienciâ multiplici claret, hic quippe cum plurimis rebus instituit collationem, & apprehensâ hæc re apprehendit & aliam vel aliam, sub specie boni vel mali olim æstimatam, quæ si simul eandem pariat Sensationem, talis quoque ac altera judicatur, minus verò, si disparem sensationem producat longius ab eadem recedat. Imò nec Memoria functio quædam est, quæ peculiari & diverso apparatu fit, sed sola cognitionis & intellectus reiteratio. Mihi namque nullum planè fundamentum habere videtur distinctio inter *memoriam* & *reminiscentiam*, illa siquidem absque hac nunquam fieri attentius hæc observanti patebit. Verùm amittitur interdum memoria remanente judicio & apprehensione, [*Melanchth c.l. pag. 212.*] ergò discreta esse concludes. Ne in hoc dubio resolvendo simus prolixi, ejusdem resolutionem in ipso conflictu nos daturus spondemus. Jungatur interim huic Melanchthonis locus *Galen. lib. 3. de loc. affect.* (*cit. Exc. D. D. Hoffmann. de ἀποχρεῖα pag. 10*) læsâ imaginatione, ratiocinatione, memoria quoque læditur. Velim quoque notetur & illud, ut plurimum crescente judiciò decrescere, *memoriam*, memoriâ verò singulari pollentibus judicium

non adeò vigere, rursus ad stipulante *Excell. Eyselio* (*loc. supr. alleg.*) Dico *ut plurimum*, cum noverim etiam Viros & iudicij & memoriæ excellentiâ insignes.

§. 7. Modum itaque, quem sequitur anima in cognitione, si æquâ mentis lance pondero, consensum utique mereri videtur *Helmontius*, illud desiderium nunquam satis laudatum flagellum vel fuscitabulum (*secundum B. Ludovici Pharmac. in præf.*) qui omnem perfectam & accuratam cognitionem à solo intellectu proficisci debere existimat, qualis in statu innocentia fuerit Adamo, quamobrem [*Vernat. Scient. n. 1.*] ita fatur: *Mens nostra debet esse intellectualis, non autem rationalis, si DEI simulacrum proximum referre debeat: & (num. 53. l. c.) intellectualis cognitio est omnis erroris expers.* Idem: [*c. l. num. 11*] *Ratio nobis relicta menti advenit, tanquam stigma à tortore, in calamitatum casusq; nostri memoriam: & est scientia boni & mali, esu pomi acquisita, ipsissima Ratio, tantoperè à mortalibus adorata.* Et paulò antè: (*num. 10.*) *Mens post mortem habitura est omnem suam cognitionem simul, plenam, nudam, non successivam, non vi præmissarum extortam, non expugnatam, non fallacem, disputabilem aut dubiam.* Quicquid autem horum sit, mihi ne ultra scopum præfixum prolabar, hæc saltem innuisse sufficit; proin libero uniuscujusque hæc committo iudicio.

§. 8. Addendum tamen & hoc erit, utpote in Praxi Medicâ non planè sterile, nimirum Animam vinculo corporis interdum paulò liberatam & relaxatam plura sibi aliquin impervia novisse, docentibus id delirantium, Ecstatorum, agonizantium exemplis. Nam (*juxta Helmont. Confess. Aut. num. 5.*) qui nunc unâ cum carne sumus, per eandem à vero lucidoque intellectu abstrahimur. Sic nar-
ravit

ravit mihi *Exper. D.D. Juch*, Patronus ævum colendus, exemplum fœminæ febre ardente decumbentis cum delirio, quæ adventum sui Medici optimè prædicebat, quamvis is à nemine adhuc domesticorum fuerat visus. Superiorem influentiam suam adjungere personam, dùm delirantes acutissimè sæpè (id quod miraculis accedit) ratiocinantur, existimat *Celeb. Hoffmann. [l.c. pag. 11.]* De admiranda Ecstaticorum ingenij vi, si vacaret Scriptorum monumenta evolvere, vereor, ne exemplorum copiâ obruar. In testimonium saltem adducam, quod paucis abhinc annis hîc Erfurti contigit, spectantibus id cum stupore plurimis, fide dignis, etiamnum superstitibus: nimirum puella vilioris fortis viso quodam Spectro vehementer perterrita patitur Ecstasim, quâ detenta mira de glorioso beatorum statu prædixit, hymnos composuit perelegantes, quæ tamen neque legendi neque scribendi notitiam habuit: Idem ferè observatum fuit in Virgine stemmatis nobilitate clarâ, hystericis vexatâ pathematibus: id quod quidem ex sublimiori causarum fonte deducendum esse reor, accedere tamen simul habitudinem quandam physicam, ex eo palàm est, quòd corpus in tali casu langveat, & periculosè ægrotet. Nec prorsus extraPhysices pomœria extrudendum, & ad incantamenta penitus referendum esse videtur, quod de Lapponibus memoriæ proditum est: hi quippe jussi enarrare, quæ in diversorum Principum aulis geruntur, illicò Ecstatici in terram procidunt, expergefacti demum ad ungven hæc recitant. Referunt autem Autores, quod circumstantes omni sollicitudine præcaveant, ne sopor illis excutiat, priusquam anima ipsis redierit, alioquin enim irrevocabilis vita est. (*vid. Orientalischer Kirchen Staat. pag. 123.*) Per morbum ingenij vim ac præstantiam ultra ætatis for-

tem evectam *Pechlinus* notat (*obs. 2. lib. 3. pag. 395. & obs. 4. pag. 398.*) quod *Clar. Autor* ab anima sese jamjam efferente feceffumque minitante, atque à corporis obsequio ac legibus se exsolvente, magisque sui juris existente deducit. (*citante Særlingio Diss. de delirio febb. contin. cap. II.*) Hinc etiam est, quod non adeò bonum habeatur signum, si ægrotantes antea, quæ dudum oblivioni tradiderunt, in memoriam sibi revocant. Assentit *Hagendorn.* (*hist. 90. Cent. III.*) Imò quandoque pluribus ante mortem diebus non tantum diem obitus sui, sed & horam præcisè definiunt. Quale exemplum narrat & in alijs quoque se observasse dicit *Daniæ* quondam fulgentissimum *Sidus*, πειροφ *ille Borrichius* (*in Act. Hassn. Vol III obs 34.*)

§. 9. Hæc de Objectorum extra corpus nostrum constitutorum consideratione, quomodo in nostram cognitionem veniant, dicta sunt, nostro nunc proposito magis inservit, si intrinsecè in corpore non minus Sensationem hanc vigere notemus. Cum enim Anima ritè constituto corpore demum ad finem suum ultimum perveniat, cujus fundamentum est actus machinæ corporeæ conservatorius, ideòque omninò internorum naturam ac indolem probè persentiscere & dignoscere debet. Unicus est iste sentiendi modus per Tactum, qui quoniam ad ipsam conservationem corporis spectat, longè est subtilior, acutior, nobilior cæteris sensibus, qui circa moralia saltem, hoc est circa res indifferenter sese ad corpus habentes versantur. Eam ob causam undique in toto corpore nervos & filamenta sive propagines eorum videbis disseminatos. Nō veniunt autem hæc Objecta internā in imaginationem, quia sensibus externis ad eam nō deferuntur, nec etiam ratiocinatur de iisdem anima, quia sine comparatione & in
con-

continenti novit, quid utile, quid noxiū corpori sit, propterea ipsō perceptionis momentō, si noxium quid adesse deprehendat, contra illud agit. Optimè in rem loquitur *Hallenſe Oraculum*: Actus rationalis pro Objecto habet rerum extra corpus noſtrum oberrantium qualitates craſſioribus externis ſenſibus obvias: Quis igitur ab Anima juſtè requirat, ut de illis quoque rebus, quæ intus in ejus domicilio ſive corpore ſunt, ratiocinetur, cū illas his ſenſibus apprehendere non poſſit. *Hiſ ſubjungit*: Cum enim intellectus ſemper ſenſum ſequatur, voluntas verò intellectum: motus verò voluntatem: propterea in tenerrimis ſenſationibus longò conſilio & ratiocinijs Syllogiſticis opus non eſt, quin rectè & ordine Senſus percepti conditioni mox congruus Motus adhibeatur. [*vid. Prop. Inaug. ann. Diſſ. de Inflammatione ex quo plurima huc trahi poſſunt*] Ob eandem cauſam non ſine ſumma prudentia inſignes nervorum ramos provida Natura in ſuperiori ventriculi orificio conſtituit, ut ſtatim in ipſo limine de aſſumptorum qualitatibus judicium ferat; eſſe autem ſenſum hunc interiore ſæpius nobilio-rem externo, patet ex eo, quod interdum aſſumamus alimenta palato valdè grata, quæ tamen paulò poſt ventriculus, ut corpori noxia, vomitu rejicit.

§. 10. Cū itaque optimè interiora ſui corporis cognoſcat anima, quod nobis præmittendum erat, ſi deinceps conſervationem ejusdem corporis ipſi aſſignare velimus, conſideraverimus etiam principalem Animæ actum & medium, ſive Senſoria, per quæ finem ſuum adipiſcitur, propius nunc noſtro ſcopo accedimus conſiderando, quò ordine Conſervatio & reſtauratio fiat, quæ actio propriè Vita dicitur. Ipſum ſtruendi modum hōc loco non attingemus, cū generationis negotium adhuc paulò ſit abſtru-

fius , nec tamen solidi quid ad ipsam Therapiam hujus cognitio contribuatur, quod tamen maximè hæc nostra consideratio spondet , ceu in qua universa Praxis Medica fundatur.

CAPUT IV.

Quomodo Anima sese habeat ad Corporis Conservationem, sive Artificium & Modum bujus Conservationis sistit.

§. I.

Corpus tripliciter considerari meretur, ut *mixtum* scilicet, *structum* & *vitale* , quod diligenter inculcat *Noſter* (*de infrequ. morb. pers.*) *Mixtum* dicitur, quatenus ex diversis particulis simplicioribus sibi invicem cohærentibus est conflatum: *Structum* , quia in certa organa sunt redactæ: *Vitale* , quatenus tam mixtio quam structura per notabile temporis spatium perdurat & perennat. Ex mixtione structura corporis formata est: Structura verò per sensum ad intellectus , per motum ad voluntatis actus destinata est: quâ mixtione dilabente tanquam fundamentò subrutò omnes reliqui actus , Sensus, Motus, Intellectus & Voluntatis exercitium eò ipsò evertuntur. Ex hoc dilucescit , quantum ipsius animæ rationalis intersit , ut mixtio corporis conservetur , qui actus propriè est vitalis (*de Inflamm. in proœm.*) *Vita* igitur est mixtionis est structura conservatio , quæ duæ non tam facilè læduntur, facilius quidem ex causis vehementibus externis. Quia autem, nunquam ferè læduntur , nisi alteratò simul vitali negotiò, à quo ipsæ dependent, itaque hoc primariò Medicus respiciat, imprimis cum læsam mixtionem & structuram corrigere nequeat, nisi ope vitalibus motibus latâ. Igitur & nos mentis oculos huc jam flectemus.

§. 2. Sermo, ut jam tum monuimus, nobis hac vice non est, quâ ratione Anima corpus struat & organizet, sed quomodo corpus jam structum servet, & à plurimis noxis præservet. Corpus compositum est ex muco, pingvedine, aqua, terra, quæ particulæ infidô connubiô junguntur, ceu quarum compages facillimô negotiô præsertim concurrentibus alijs causis externis occasionalibus, aëre, calore, humiditate, relaxatur & dissolvitur. Novimus â priori, quàm ex se & sua natura corpus nostrum in corruptiones sit pronissimum, si modò materiam, ex qua illud sustentamus intueamur. Singulis diebus, horis tot ac tam varia alimentorum facilè corruptibilium genera, nunquam quoad crasin sibi correspondentia ingurgitamus & stomacho obtrudimus. Si itaque ex tali materia corpus alitur, necessario easdem cum ea habebit qualitates, præsertim cum assumpta talem nanciscantur fomam, quæ longè citius corruptionis & prutredinis fomitem suscipere idonea est, resoluta nempe in liquorem lacti haut absimilem. Innotescit porrò ex posteriori seu effectû, siquidem corpus vitâ defunctum brevi temporis spatiô actuali putredine inficitur, & verminosæ progeniei locus genitalis & pabulum evadit. Cum igitur corporis partes tam solidæ, quàm fluidæ sibi relictæ promptè fermentationis putredinosæ legibus obsequantur, mirandum omninò est, (*teste Stablio de infr. morb. pers. in præm.*) quod corpus animale è mixtione corruptibili constans inter media organa corruptionis, aërem, humiditatem, calorem diutissimè conservetur, id quod Doct. Aut. (*c. l.*) egregiè demonstrat. Concludimus ergò, quodcunque corpus à tali actuali corruptione præservat, proprijsimè Vita est, edocente me ita jamjam laud. A. (*in præm. Diss. de Inflamm.*) Summè corruptibilis

lis res est animalis mixtio , *inquiente* , ideoque indiget
conservatione , quæ est Vita. Quod accuratius inspicere,
cùm utilitatem spondeat insignem , nos hâc vice pro viri-
bus lustrare tentabimus. A nullo hætenus, ut verum fa-
tear, hoc negotium dignè fuit evolutum , præterquam ab
indefessò Studij Medici Promotore Doct. Stahl, utpote,
qui nullam Medicinæ partem relinquit incultam , quem
proin hîc undique pressò pede sequi haut erubesco.

§. 3. Absolvitur id præcipuè Motu humorum circum-
pulsoriò ab intra extrorsum, & ab extra rursus introrsum:
quod cum pro more suo, h. e. perdoctè *Noster A.* enuclea-
verit in varijs Dissert. (ex quibus præprimis ad hunc finem
tibi habeas commendatissimas *Diss. de Æstu Mar. Microc.*
de Meehan. mot. Sangu. progress. de Antropologia Nat) ideo
ne simus præter necessitatem prolixiores , summaria sal-
tem delibabimus. Omnes partes solidæ & organicæ suam
mixturem , temperiem, Crasin debent fluidis influis, hinc
maximè totius rei cardo vertitur in eo, ut his Natura pro-
spiciat, quod fit motu humorum & præcipuè sanguinis pro-
gressivò , qui absolvitur duplici impulsu, altero interiore,
Systole Cordis , altero exteriori , Tono partium porosa-
rum. Internò hoc motu universali & æquabili sanguinis
omnibus partibus æquabiliter nutrimentum distribuitur,
atque adeò id quod deperditum est de partium substantia
continuò restauratur. Quoniam enim ex varijs causis, ex
parte jamjam nominandis , imò nonnunquam solis cor-
poris commotionibus laxior substantia diffluit , habitu sic
decescente , metus est, ne ita successivè totius consumptio
insequatur, quod ut impediatur , continuà particularum
abscedentium restauratione opus est , alioquin exaresce-
ret penitus ; Simili modo ac planta è terra avulsa marcesce-
re

re incipit , ubi succô istô roridô non de novo quotidie imbuitur & imprægnatur. Fit hæc nova appositio & agglutinatio mediante sangvinis appulsu. Sangvis enim est iste liquor , qui tanquam promus condus ex sinu suo & latifundio ceu ex penu omnibus partibus alimenta depromit. Nec mireris, ex solo sangvine, & imprimis ex parte ejus gelatinoso - lymphatica, quæ tincturâ & larvâ veluti rubicundi sangvinis occultatur, tam diversas partes & diversissimas partium particulas nutriri. Quare enim unica hæc materia non sufficeret ad tam varias partes nutriendas , cùm videamus, observante id *Helmont.* & ex eo *Ill. Boyl. in Chym. Scept.* aquam simplicem in acetosella acescere, in absynthio autem amarescere , in nasturtio in acrem humorem verti, in liquiritia dulcescere, & in alijs vegetabilibus aliam naturam induere, imò eandem materiam in eodem vegetabili in folia, ligna, cortices, radicem commutari. Quia verò tali modo etiam sangvis tandem decresceret, dum quotidie quasdam particulas ex sinu suo dimittit , necesse est , ut & in horum locum de novo aliæ denuò succedant , nisi demum ipsa Nutritio temporis successu deficere debeat. Indigemus eam ob causam alimentorum assumptione , quæ dictitante appetitu assumimus.

§. 4. Largitur idem vitalis liquor suo circuitu toti corpori calorem, quod ex variis phænomenis patescit, ita sangvine versus interiora congesto, & ex exterioribus expresso, e. g. in terrore, febb., imprimis intermittentibus externa frigent & horrore concutiuntur; corporis verò exercitiis intensis, intenditur simul hæc humorum agitatio, & totum incalescit corpus. Tertiò hoc ipso impulsu & appulsu sangvinis variæ corruptelæ in partibus solidis mollioribus hærentes absterguntur. Dum enim diversimodè in his

partibus labes quædam oboriri possit, sanguis earum poros pertransiens non potest non omnis generis corruptelas si-
ve sint de genere Salium, mucaginum, pingvedinum sive
alius, secum vel abripere, vel attenuare, infringere, atque
ita materiam ad excretionem dispositam eliminare. Ap-
primè autem hic motus sanguinis ad sui ipsius naturalem
& laudabilem constitutionem sustentandam conducit, dum
circumpulsorio hoc motu continuò & jugiter per poros par-
tium musculosarum & parenchymaticarum non solum
transmittitur, & per illos tanquam per filtra traiecitur at-
que transcolatur, quo ipso in minutiores partes discerpi-
tur, & in fluxilitate sua conservatur, Stases præcaventur, &
putredo arcetur; sed etiam ad varia Excretoria impellitur,
ut in singulis quasdam portiones deponat, substantiam scil.
Salinam in renibus, in hepate oleaginosam, pingvem, in
partibus glandulosis oris, narium, intestinorum materiam
mucosam, in corporis peripheria aqueo-halituosam. (*vid.*
Diff. de Æst. Mar. Microc. de Inflamm. ver. pathol p. 9. de mot.
hum. spasm. cap. 1. pag. 6.) Consultò autem in prædictis parti-
bus quædam moleculæ secernuntur & excernuntur, quoni-
am sub ipso hoc motu non possunt non quædam portiun-
culæ subtiliores fieri ac tenuiores, activiores, & dein fer-
menti naturam induere, quod totam massam ex centro
Craseos disturbet; id quod etiam nonnunquam ita eve-
nit, retentis scilicet excernendis.

§. 2 Hi sunt effectus motus sive impulsus interni, qui
etiam plurimum adjuvantur motu partium externarum.
Tonico, qui imprimis sanguinem ab extra introrsum repel-
lit. Quamdiu itaque hi motus vigent & rectè sese habent,
tam diu Vita & Sanitas rectò tramite procedunt, corpusque
valet: quamprimum verò turbatur vel ipsum Movens,
vel

vel vitiantur humores & viæ, cò ipsò momento fiunt variæ in corpore læsiones. Ulti enim Sanitas & Morbus sibi invicem opponuntur, ita si Sanitas in motibus his ritè constitutis consistat, omninò Morbi formalis ratio in ipsa Motuum læsione erit quærenda. Cùm verò meminerim Motus Tonici, is verò nondum omnibus sit perspectus, palmaria saltem ejus ex nostro Aut. proponam. Hic Tonus nihil aliud est, quàm proportionata tensio fibrarum partium mollium solidarum, siquidem totum corpus ex innumerabilibus & tenuissimis fibrillis sive fibrarum filamentis conflatum atque contextum est, quæ proportionatè tensæ sunt, ne scilicet sanguis appulsus in nimiam molem ipsam partis substantiam extendat; hinc ubi hæ fibræ laxantur, pars quandoque nimium intumescit, tale quid contingit naturaliter tempore somni, (*de Æst. Mar. Micr. tbes. 2.*) p. n. in morbis paralyticis, variisque tumorum generibus: & consistit in hac tensione corporis robur, adeò ut hoc tono remisso, vires frangantur & torpor occupet artus. Deinde hòc ipsò Tonò sanguis retroprimitur & urgetur in vasa venosa: quod in statu naturali quidem oculis non ita manifestum est, attamen in variis animi affectibus, terrore, metu &c. optimè cognosci potest, ubi nimirum habitus pallescit, strictior evadit, angustioribus redditis ipsis vasis sanguineis cutim perreptantibus, præprimis autem frigus talem alterationem inducere aptum est. Manifestat eundem hunc motum horripilatio in febb. etiam familiaris, ex qua stricturâ peripheriæ corporis sanguis ad interiora reprimitur: stricturâ verò remittente, repellitur rursus ad exteriora. Probatur porrò hic effectus motus Tonici vulgari experimentò in venæ sectione, jubetur ibi patiens brachium tendere, manum in pugnum firmiter colligere,

quò ipsò Tonus ulterius intenditur, venâ sectâ, quotiescunque manus citò aperitur & recluditur, eodem impulsu ipse sanguis è venâ prodiens ad saltum impellitur. In motibus corporis aut muscutorum nimis sequitur tempestivè congestio major circa interiora sub diaphragmate, circa pulmones, ut anhelitus & pulsus increbescat ad elidendam copiosam illam congestionem, imò Sudor mox subjungitur. (*de Æst. Mar. Microc. thes. 1. de Mot. Ton. vit. de mot. hum. spasm. cap. 1. pag. 6.*) Imò talis Tonus non solum est in partibus externis, sed internis quoque, Visceribus scilicet, in quibus idem munus præstat, & secretionem plurimorum humorum absolvit. Invenio hac de re egregium locum apud solidæ eruditionis *consuetudinem*, Geranæ nostræ Gemmam, *Excell. Dn. Præsidentem*, Præceptorem ac Patronum meum ad cineres usque colendum: (*in Diss. de Mictu Cruento thes. 1.*) Sanguinis per renum tubulos trajectionem, *inquit is*, urinæque de illo sequestrationem haud parum juvare videntur fibræ renum motrices, quæ sese constringendo tam serum urinosum ad pelvim & urinarias vias, quàm sanguinem ad venosa vasa amandant & demittunt.

§. 6. Ipsam autem Tensionem non solum efficit Anima, sed & eandem pro rei exigentia alterat, non tam frequenter ex causâ quadam materiali physica, quàm morali saltem, id quod in animi affectibus contingit, ex quo Animæ habitudo ad alterandum motum tonicum, & per hunc dirigendos motus humorum, consequenter verò habitudo ejus ad conservationem corporis sui elucescit. Cui verò dicta nostra tum de existentia Motus Tonici, tum de ejus efficiente causâ Anima minus sufficiunt, is evolvere idignetur præter supra allegata Dn. Aut. Scripta Ejus Diss. Epist. de Mot. Ton. vit. ubi observationibus planè singularibus evidentiâ hujus motus, & causæ efficientis veritatem, animamq; motum sanguinis

nis moderari ex motibus activis particularibus demonstrat, quibus portio sanguinis ad unam partem præ aliis fertur extra proportionem vasorum eò tendentium.

CAPUT V.

De

Animæ Habitudo ad Læsiones activas.

§. 1.

Anima uti corpus nostrum in statu integritatis modò jam propositò conservat, ita ab eodem varias noxas avertit, imminentibus & futuris materiam detrahendo, præsentibus averruncando, machinam ab interitu vindicat. Explicatis itaque jam iis motibus, quæ Anima corporis mixtionem naturalem conservare nititur, progrediendum nunc erit ad eos, quibus id, quod p. n. est, & labem aliquam corpori quocunque modò affricare potest, amolitur.

§. 2. Considerandæ igitur veniunt causæ læsionem inferentes, dein harum consequentia, seu læsiones ipsæ, aut Morbi, tertio ipsa Naturæ molimina, quæ ut plurimum pro consectariis & effectui materiæ morbificæ falsò habentur, non sine maximo in ipsa Therapia errore & damno.

§. 3. Quod causas concernit, à consideratione hac paulum secludemus violentiores externas, internas solum seu habitudinem corporis ad varias læsiones intrinsecam, sub inquisitionis incudem revocaturi, utpote omnium frequentissimas, ubi primario nobis respiciendum erit in ipsos humores, ceu qui non solum præ partibus solidis citius vitium aliquod concipere possunt, sed & quoniam solidiores omnem suam temperiem his debent. Læsionibus igitur, si ab origine rem deducere velimus, communissimè & universaliter ferè ansam præbet Plethora seu

sanguinis & humorum abundantia: posse autem sanguinem omnino abundare, & non raro, sed frequentissime, & dein inutilis corpori evadere, abundè probat contra dissentientes Doctissimus Stahlus. (*d. Ven. Sect. usu & abusu*) Cum enim homines quotidie plus ingerant cibi, quàm vel appetitus dictitat, vel natura paucis contenta exigit, benè etiam eosdem digerant, non potest non sanguis in copia produci, quæ dum neque in nutritione omnis absumitur, neque motibus & exercitiis imminuitur, tandem corpori molesta existit. Quamvis enim plethora per se nullum adeò damnum corpori animali afferat, attamen quia tanta humorum massa circulari & moveri tam promptè nequit, nec tantà agilitate per Colatoria propelli potest, in qua propulsione tamen fluxilitatis ejus fundamentum consistit, successivè lentius progredi incipit, denique verò crassescit & spissescit. Hinc læsiones, quæ ferè immediate eam insequuntur, sunt sequentes: Oboritur in talibus subjectis sensus oppletivus, stagnatio sanguinis in vasis majoribus, circa præcordia, in vena portæ, succedit totius corporis lassitudo, suffocationis metus, capitis dolor gravativus, aurium tinnitus, hypochondriorum inflationes. Sanguine tandem ita stagnante fiunt humorum metastases, eodem in serum vappescente, hinc Catarrhi, Hydropes, Tumores œdematosi, apostemata, ulcera. Extremum verò gradum seu durantem & plenariam stagnationem seu subsistentiam excipit actualis putredo, nisi hujus præcautioni attentè invigilet Anima, motibusque congruis eam antevertat.

§. 4. Sunt hi effectus plethoræ, qui ne in corpus actu redundant, in hominibus vegetis, dum in herba adhuc sunt, præfocantur, Naturâ tempestivè fomitem removente

movente. Ordinaria hîc Naturæ via est, per puras sanguinis excretiones seu hæmorrhagias aliquid ejus copię detrâhere, quæ pro diversitate ætatum excretionis locô differunt, adeò ut in pueritia magis ex naribus, circa pubertatem ex ore per hæmoptysin, in sexu sequiore per menstruas evacuationes è genitalibus: in ætate consistente ex hæmorrhoidibus internis, circa senectutis confinia ex externis, (cui utrique hæmorrhoidali fluxui affinis est ipse Mictus cruentus, vid. *Magnif. Meibom. diff. d. Vomitu* p. 22. & *Henr. ab Heer obs.* 20.) ordine Naturæ congruo sanguis erumpat & profluat. (vid. *diff. d. Podagr. in præm. p. 3. it. de Aurogallæ natura cap. II.*) Contingit autem hoc sanguinis profluvium eò promptius, si cum naturæ vigore etiam ipsum corpus sufficienter & debitè est prædispositum, quoad texturam partium vel rariorem vel densiorem, ipsorumque humorum vel tenuitatem vel spissescentiam: quare ut plurimum tales sanguinis spontaneas evacuationes experiuntur ii, qui temperamentò gaudent Cholericò vel sanguineò, vel etiam mixtò, non tam promptè verò purè melancholicæ & phlegmaticæ constitutionis, utpote qui frequentius affectibus staticis infestantur: cæteris quidem paribus.

§. 5. Quando verò ad sinceram excretionem hæc molimina non pertingunt, quod ex variis causis fieri potest, fiunt quidem congestiones circa hæc loca, unde stases primò humorum particulares in certis locis, demum autem natura intentioni insistit excitando in iisdem locis motus Tonico-Spasmodicos, seu incompletos fibrillares spasmos ad molimen hoc excretorium spectantes, quorum soboles, dolores gravativi, pressorii, rigidi, frigidi, stupidi; aut vellicatorii, palpitatorii, vibrativi, formicatorii &c.

Inde

Inde est, quod etiam stases & Spasmi pari & jugi ratione de inde occupent illa loca, quandoquidem non sunt, nisi consecraria hæmorrhagiæ, uti hæc plethoræ in proxima potentia nocendi constitutæ, nempe intestinè commotæ. (*vid. prop. Inaug. d. pathol. Sals. ann. diff. d. bonæ Nutricis requisitis, it. proæm. diff. d. podagr. &c.*) Hinc in prima juventute, ubi corpora magis sunt serosa, lymphaticæ substantiæ circa caput stases & ulcerationes (*d. Podagr. in proæm. p. 3.*) crusta lactea, favus, achores: in pueritia molimina sanguinis per nares erupturi, nec tamen erumpentis sunt Cephalalgia, Hemicrania, Otalgia, Ophthalmia, Odontalgia &c. per os & fauces exitum quærentis nec invenientis, Pleuritides, Peripneumonix, Anginæ, Phthises, arthritis scapularis & humeralis, Tusses, qui morbi juvenibus familiares: hæmorrhoidum internarum & externarum Asthmata Convulsiva, malum hypochondriacum, Dolores Colici, Nephritici, Ischiadici, Podagrici, Calculus, venarum intumescentiæ Varicodes. Uti autem omnis ordo sæpè invertitur, ita & hic quandoque immutatur, cujus rei causa est vel inordinatum vitæ genus, naturæ motuum per inconvenientem medicamentorum administrationem suppressio, vel denique ipsa Consuetudo, ita ut si certæ excretioni per longum tempus assuefacta fuerit natura ætate juniore, eandem annis succedentibus atque ita ætate adultiore repetat.

§. 6. Si verò nec hic motus Agenti nostro arrideat, pro ipsorum subjectorum varietate, tunc tertius adhuc restat, universalis scil. humorum commotio consumptoria, qualis in Febribus est observabilis: hoc enim modo particulæ magis à se invicem divelluntur & attenuantur, quando nimirum eodem temporis spatiò pluries per poros viscerum

scerum trajiciuntur, aut si jam quædam particulæ à reliqua massa humorum secesserint, atque ita à consortio horum liberatæ facilè fermentescere incipiant, eòdem hoc motu secretio & eliminatio prædictarum particularum acceleratur. Cùm enim ex Cap. præced. notorium sit, actum istum mixtionis conservatorium instrumentaliter esse motum sanguinis, & humorum cum eo circumcurrentium, conforme profectò est rationi, ut ubicunque mixtioni magnum discrimen imminet, iidem hi motus intenduntur. (*d. inflamm. ver. pathol. in proœm.*) Et sanè si ullibi Animæ activitas in laudabilem finem sese prodat & manifestet, id ipsum in Febribus contingit, his enim revera ingravescens noxa, corpori interitum certissimè minitans præscinditur & averruncatur. Verissimum namque est effatum *Nostri*: Si actualis effectus causæ continentis febrilis expectaretur, Viscerum Sphacelus in malignis, eorundem Apostemata in benignioribus acutis: ulcerationes aut pertinacissimæ Scirrhosæ oppilationes eorundem in intermittentibus expectarentur (*d. Av. ox. Nat. cap. 1.*) Contra verò patet, si placidè & tranquillè ipsis decursus concedatur, neque vulgari & perversâ medicatione tractentur, quod rarius trucidant, ipsæ quoque malignæ. Cùm enim in genere in Febribus aliquid vel ipsis partibus vitalibus solidis, vel fluidis seu humoribus inhæreat, quod pro sua energia & activitate, vel citò vel tardius, minatur ruinam, hinc vel citò vel lentè magis, & è longinquo quasi, illud temperare, corrigere, segregare molitur Anima, idque peragit per eadem organa, in statu naturali eidem scopo, depurationi humorum inservientia, auctis saltem proportionaliter motibus. Quoniam autem

tem motus localis & Tonicus est ille modus, quo temperies humorum conservatur, propterea observamus formalem febrium omnium ferè rationem consistere in motu sanguinis locali & tonico alterato. Hoc ipso enim aucto materia ista febrilis, sive sit naturæ crassioris, mucido-viscidæ, & inhæreat sanguini, attenuatur magis propressione istâ per poros partium & Colatoriorum auctâ, ut facilius dein in iisdem secerni & excerni possit; sive sit valdè subtilis sub forma halitus, aut de natura Salium, & tunc idem motus necessarius est, quamvis si hæc instantaneæ efficaciam sit, ut in malignis nonnullis, & in ipsa peste, omnes conatus frustraneos & irritos videns à motibus planè desistit, territa & trepidabunda, hinc virium prostratio momentanea ex toni remissione, pulsus languidus, debilis, deliria &c. sive hæreat in viscere quodam vitali, tunc utique hoc sanguinis appulsu emollitur & sufficienti humiditatis copia diluitur, vel aufertur, abraditur, & qua data porta ejicitur. Prout materiam hanc confuse à plurimis traditam doctè enucleavit passim in suis scriptis Cedro dignissimis genuinus Naturæ Mystra Dn. D: Stahl.

§ 7. Fuere itaque jam præcipuæ læsiones recensitæ, quibus ferè nunquam non bonum aliquod molimen junctum est, præprimis verò hæmorrhagiis & febribus, qui affectus pessimè pro effectu causæ morbificæ habiti sunt. Ut autem Naturæ salutaris energia fiat adhuc clarior, attendenda sunt quædam eorundem motuum consuetudines alia, quibus annumeramus varias morborum Crises & Eccrises, quales morbum vel perfectè solvunt, vel ingens levamen afferunt. Quò spectant efflorescentiæ variæ Cutis, imprimis in febb. ita dictis exanthematicis, petechialibus, Variolis, Morbillis, Sudores, Diureses, alvi dejectiones

nes Criticæ, Apostemata, Scabies, Inflammationes, Erysipelata, Bubones, Anthraces pestilenciales, quæ si incongruâ methodo & ordine præposterò tractentur, ut materia, quam Criticè proscripsit Natura, intrò repellatur, non possunt non machinæ tristes imminere casus & ruinæ. Testantur id proh! observationes Practicorum abundè, quas possemus hic quidem in medium asferre, nisi nimium Dissertatio excresceret. Epilepsiam ex retropulsis achoribus, nec antè curatam, quàm achores iterum efflorescerent, observavit *Hagendorn.* (*Histor. 8. Cent. 1.*) eandem ex scabie retropulsâ *id.* (*Hist. 9.*) à Scabie retropulsa Catarrhum, quoque suffocativum notavit *id.* (*Hist. 92. C. 1.*) Erysipelati topicum à barbitonfore applicitum gangrænam & mortem attulit. (*H. à Moinichen obs. 7. vid. pl. in Schol. Lanzonii in b. l.*) Possem in testimonium adducere exempla à meipso observata, ast quia sunt odiosa, silentii peplo involvam. Unico saltem, eoque planè singulari, ab Excellentissimis hujus loci Medicis, (ex quibus meritò Honoris gratiâ nomino Medicorum Coryphæum, omnisque elegantioris literaturæ exemplar, *Generos. & Magnif. Dn. D. Petri ab Hartensfelß / Consiliarium & Archiatr. Elect. Mogunt. &c. Facult. Med. Seniore Venerabilem,*) observato exemplo dicta illustrabo. Laborabat puer quidam scorbuticus 14. circiter annorum scabie fœdisimâ, adeò ut manè de lecto surgenti de corpore ichorosa materia in subjectum pavementum demanaret, ipsumque indusium rigidum redderet. Propinantur eidem à pharmacopæo Medicaastro remedia in- & externa, & inter illa etiam decoctum Lignorum. Ex usu pharmacorum talium quidem videbatur cedere scabies, sed tristior succedit eventus. Mox enim dolorem spasticum, tractorium,

vibrativum atque lancinantem cum tumore & insigni rubore in dextro brachio persentit, non sine suspitione insecuturæ Gangrænæ & dein Sphaceli. Applicatò à Chirurgo, qui primus in consilium vocabatur, inconvenienti linimento, paulò post dextrò relicto sinistrum brachium occupat idem malum, subsequente sphacelo, ut color ater indicabat, & à supremis digitorum apicibus usq; ad cubitum extensò. Carne emortuâ incisâ, applicatòque decoctò, Chirurgis vulgò usitato, quod *das schwarze Wasser* vocant, altero die rubicundo rursus colore apparebat, cum sensu acuto, si incisuris lancettâ factis, & absque dolore pridie inflictis, aquâ hac imbuta linteamina imponebantur. Nota autem, in brachii dextri cubito maculam quandam atrii coloris & gangrænâ minantem remansisse, magnitudine Imperialem non excedentem, quæ post factam incisionem & usum convenientium remediorum latius non serpsit. Medici Doctissimi atque expertissimi ancipites hærentes in casu hoc oppidò raro internis interim corpori prospiciunt. Decumbit aliquot dies Puer in eodem fermè statu, redeunte etiam in manum, imprimis pollicem sensu, utut obtuso. Post aliquot dies autem manum sinistram totam occupat Sphacelus, foetet Caro & separatur, adeò ut Chirurgus manum jam demortuam à sano adhuc brachio, quod tamen subinde à sphacelo defendi debebat, separare cogeretur. Affulget nunc spes felicitis curationis, Medicis atque Chirurgo officio suò probè fungentibus. Ex hac observatione quid colligiliceat, cujuslibet prudentioris Medici Praxin cum Theoria conjungentis judicio relinquo, ut videat, quid distent æra lupinis. Quaro igitur, cum miasma illud deleterium gangrænæ scorbuticæ causâ in ipsis latuerit humoribus,

ribus, quod vaga mox in hac, mox in alia parte facta pro-
 ruptio arguit, quare inquam, non universa corporis mo-
 les fuerit infecta? quare præcisè hanc partem & non vitale
 quoddam viscus (cùm tamen eadem pertransiverit, nec
 enim ex dextro brachio in sinistrum absque intermedio
 corde ulla via patet) invaserit? quare denique parte hæc
 sphacelatâ malum hoc sese non diffuderit ad reliquum
 corpus? Agenti necessariò igitur hæc adscribenda sunt,
 quod omnia in corpore operatur, materiam noxiam salu-
 tariter proscribit, & corpus quantum licet, quantum-
 que materiæ noxiæ conditio permittit, præservat & tue-
 tur, quod certa organa eligit, materiam excernendam de-
 signat, modum & motum contemperat &c. De pluribus
 aliis materiæ morbificæ proscriptionibus Criticis & Ecriti-
 cis *evolv. Diss. d. ΑΥΤΟΧΡΑΤΗΑ ΝΑΤ. ΙΤ. ΔΟΚΤΙΣΣ. ΣΧΡΑΔΕΡΙ ΔΕ*
morb. quorundam Salubritate: & partim ex ibidem alle-
 gatis, partim ex jam dictis, tales tibi nectas conclusiones:
 fieri hæc omnia activè ab Agente quòdam sufficienti noti-
 tiâ instructò, in utilem & corpori salutarem finem: effi-
 cacious & concursus animæ activum arguere circumstan-
 tias omnes, tempus puta, modum excernendi, organo-
 rum electionem, quantitatis determinationem, activitatem
 denique proportionatam. Qua ratione autem particula-
 res ejusmodi humorum translationes in specialissimis locis
 eveniant, abundè te docebit sæpius citata *Diss. de Mot. Ton.*
Vit. aut si hîc repetes, quæ supra de motu Tonico particu-
 lari diximus, hic namque solus commotionum ejusmodi
 partialium moderator & director existit. E. gr. sit Animæ
 intentio hoc vitiosum in hac parte exterminare, tunc in-
 vicinia musculosarum partium pori constringuntur, quò
 factò sangvifera vasa musculosas partes percurrentia com-
 primuntur & angustantur, ut materia ibidem subsistere

cogatur, & vim suam, uti in dato exemplo corruptivam, & putredinosam ibidem exerat, reliquâ mole illâ, hostili nimirum illô

ense recisô,

ne pars sincera trabatur.

§. 8. Ad habitudinem Animæ activam referendi quoque sunt Errores ejusdem, utut enim prudentissimè actiones suas instituat Anima, nihilominus sapissimè errat, quamvis nec tunc planè intentione seu scopo utili, ad minimum apparenter tali careat. Anima in externis morali- bus sæpè gravissimè & enormiter errat, nec minus in in- ternis variis obnoxia est erroribus: videtur tamen, ubi de internis judicat, aliquam adhuc obtinere prærogativam, quàm ubi de externis, ratio fortè est, quod de internis ju- dicet absque præviâ ratione. Quemadmodum autem errorum circa moralia ipsum lapsum Protoplastarum esse causam non iniquè arbitremur, ita alteros illos circa ne- gotia vitalia commissos in eundem primitus quin minus refundamus, nullam video difficultatem, obstaculum nul- lum. Verùm nos causas morborum ex fonte hóc nimis remotò non quidem derivabimus, rectè enim *Hier. Fra- cast. (in præfat. oper.)* Causarum, *inquit*, cùm quædam universalissimæ sint & remotissimæ à rebus, quædam verò propinquiores & particulares magis, ac demum quædam propinquissimæ & propriæ, proprias quidem & propinquis- simas in reconditis & difficilibus attigisse, aut Dei certè est aut divini: universalissimis verò stare ignavi, & rustici in- genii est, medias verò inquirere, & ad proprias niti (quan- tum homini datur) Philosophi certè est.

§. 9. Proinde erroneos motus ciet Anima, quan- do easdem commotiones, quibus aliàs pro ejectione pec- cantis materiæ uti consuevit, nullâ materiali causâ lædente existen-

existente adhibet, ut in animi passionibus supra recensitis; ita ad solam porrectionem medicamenti nauseosi, nondum ingesti, vomitu vel alvi dejectionibus contra illud insurgit: Vel si causa adsit, motibus haut proportionatis contra eam agit, circa externa actionis requisita, tempus incipendi, gradum impellendi, proportionem cum subjecto, directionem ad effectum, intentionem ad finem &c. aberrando: Contingit id quandoque ex iisdem animi affectibus, præsertim suppressis, clandestinis, quæ cum non possint defervere, nec vitiosa semel concepta idea deleatur, laxatis habenis in proprium corpus furiunt exemplo Podagricorum aut Calculosorum. Ita ex levi rosione membranæ interiora ventriculi aut intestinorum succingentis à lumbricis motus epileptici in infantibus oboriuntur; idem evenire solet, dentibus ex alveolis suis prodeuntibus, atque periostrum cum gingivis perumpentibus. Spectant ad hanc classem ex aliis causis levioribus excitatæ efferæ Toni vitalis intensiones seu Convulsiones. Trahuntur etiam huc non immeritò morbi hæreditarii, habituales, Consuetudinarii, qui promptissimè vel planè nullà, vel non adeò notabili causâ peccante in corpore hærente, ex solis immaterialibus intentionalibus causis concitantur. Docent hoc abundè, qui advesfecerunt corpora sua Scarificationibus, Venæ sectionibus, purgationibus, talia si omittant, ut plurimum varias turbas perferre coguntur. Memorabilia de his hinc inde annotavit exempla in eruendis morborum causis felicissimus Dn. D. Stahl, & imprimis notatu dignum est illud, quod memini me ap. Eund. legisse, de Tumore venæ, magnitudinem avellanæ majoris adæquante ex intermisso venæ sectionis usu. Sic anginam spuriam ab intermisso Tabaci & sternutatoriorum usu, impeditâ sc. expuitione Salivæ, Tabaci sugis familiari, notat *Binning.* (*obs. 50. Cent.*

Cent. II.) Dum verò maximè causa insigniter lædens præstò est, aberrationes tales perpetrat, si vel tumultuariè, vel nimis trepidè, segniter, præcipitanter agit, aut per incongruas vias excretionem molitur. Denique error etiam dicendus est, ubi agere planè respuit Natura, corpusque desperabunda deserit. Huic verò placuit singulare Caput assignare, quod inscribimus de habitudine passiva, per quam nihil aliud volumus intelligi, quàm actionum convenientium omissionem ac desertionem.

CAPUT VI.

De

Anima Habitudine ad Læsiones passiva.

§. I.

Vidimus hætenus, quomodo activè Anima ad prævertendum læsionem vel imminentem, vel jam factã evertendã concurrat, nunc casus quidam pensitandi veniunt, ubi Natura planè ad impugnandum illud hostile se imparem judicat, id quod contingit vel ratione ipsius læsionis, si ea tam enormis sit, ut vel proximè damnũ inferat, sive quod minus ad subigendum materia lædens prædisposita sit; vel ratione partis læsæ, si pars scil. sit principalis, cujus usu Natura ne ad momentum destitui potest, vel cujus reparatio admodum est difficilis; vel denique ratione ipsius Agentis tædiosi, desperantis, anxii. Est insuper abstinentia ista à motibus vel totalis, vel partialis.

§. 2. Ratione læsionis id fieri solet, quando causa læsionem inferens est nimis activa, subtilis, præprimis si fermenti putredinosi efficacissimi characterem habeat. Apparet id in febribus malignis, quæ maximam & momentaneam virium prostrationem (quæ præprimis Toni remissioni debetur) cum pulsu debili & raro conjunctam habent,

bent, eoque sunt periculosiores, quo minus consuetæ commotiones febriles eas comitantur, corpora verò post mortem citissimè putrescere incipiunt. In sphacelosa pariter partis mortificatione à moderamine & directione Agentis pars talis excluditur, suoque relinquitur juri, quò factò promptissimè fermentationem putredinosam suscipit. Suffocatio itidem huc spectat à suscepto halitu vel vapore maligno, e. gr. ex diu conclusis conclavibus, cellis, quas aër liberè perflare non potuit, qualia exempla annotata videbis in *Bebrens Constitutione Rei Medicæ*, & cujus post funestum illud Patriæ incendium ex apertura cellarum tristis spectator adstiti. Cum enim hæc tantæ sint energiæ, ut citò humores invadant, seque per totam humorum massam diffundant, & momentaneam corruptionem iisdem inducant, Anima contra hostem apertò Marte & impetuosè, haud subdolè irruentem insurgere desperat. Materia ad ejectionem & subjugationem minus apta est, quando longè subtilior est, quam ut poris Colatoriorum respondeat: cum verò tali modò Agens vitale in suâ intentione turbetur, statim extremas illas desperabundas omissiones motuum, lipothymias, summas virium dejectiones, Mortes, subit. (*de Avroze. Nat. cap. 3.*) Quoad partem læsam verò, si pars præ alia magis necessaria, si vel ipsum Cor, vel Cerebrum &c. occupetur; si difficulter eadem sit reparabilis, ut in læsione Cordis vel pulmonum, de quibus sufficienter te instruet *Prop. Inaug. de læsione partium & actionum*. Ipsi Agentis vitiò contingere id solet, quando facilè turbatur, illicò ex leviori causa afficitur, ad res exigui momenti stupet, stationemque suam derelinquit, quàmprimùm levis saltem armaturæ miles arcem ejus conscendit. Prodit sese hoc vitium impr in-

delicatiores & molles animi personis, specialiter sexus sequioris, & in infantibus, quos ex imbelli causa syncopticâ actionum vitalium desertione affligi senties, nonnunquam ex levi vitio quodam in diata commisso, ex impressione, aut adspectu rei cujusdam tædiosæ; quò etiam referri debet abhorrescentia illa individualis à certis objectis, plerumque cum animi deliquio conjuncta. Ejusdem quoque census est historia, quam ipse notavi de Viro Celeb. Professore Theologiæ Helmstädiensi, qui intermissâ V. Sne & præterlapsis jam tum aliquot diebus, quibus eandem celebrare consueverat, in cathedra stans & docens Syncopticus ad tertiam procidebat, adeò ut nisi quantocys auxilium hoc fuisset reiteratum, certò certius ad plures abiisset.

§. 3. *Universalis* motuum interceptio est Apoplexia, Catalepsis, Syncope, eaque perfecta ipsa Mors, quam nonnunquam præcedit Toni remissio seu flaccescentia oculorum, **daß ihnen die Augen brechen**: *Particularis* est in paralyfi speciali, e. g. Hemiplegia.

§. 4. Referimus quoque ad habitudinem hanc passivam, quando quidem Anima non plenarie & omnes motus intermittit, sed saltem tunc eosdem negligit, ubi maximè reactione opus erat. Solet id frequentissimè fieri, quando diu & operosè Anima per motus spasmodicos varii generis sese à molesto exonerare studuit, effectu autem suo fuerit frustrata, tum enim à motibus remittit, materiâ licet nondum sublatâ, ex quo non possunt non Stases, & has sequentes obstructions induci: quid verò jam frequentius est, quàm suppressos aut malè tractatos affectus podagricos sequi obstructionem lienis, hepatis, hinc abdominis inflationem, & tandem veram hydropem? Eòdem modò Epilepsia

leptia malè curata in paralyfin terminatur & transit, qualem Epilepsiæ in paralyfin metastasin habet *Job. Schenk.* (*obs. 187. Tom. 1.*) Dolores quoque Colicos insecutus totius corporis Stupor, qui dein mutatus in paralyfin lethalem (*Binning. obs. 56. Cent. III.*)

§. 5. Tandem hic quoque distinctionem inter commotiones passivas & activas notare non erit ἀτοπεν. Has supra tradidimus: illæ verò sunt, quæ non fiunt intentionaliter ab ipsa Natura, contingunt tamen eadem permitte aut si activè fiant, non ex prima intentione fluunt, sed quod hanc inseparabiliter sequantur. Huc accenseri merentur ingentes narium hæmorrhagiæ ex potibus calidioribus, æstate fervidiore &c. abortæ, quas comitatur ingens virium lapsus, ipsi potius sanguini in organo constituto sine ulla concurrente Naturæ activitate tribuendæ: Lethales item sanguinis profusiones in febribus malignis quandoque observatæ, ibi enim Natura utiliter quidem affluxum & refluxum sanguinis frequentioribus vicibus repetit ex causis supra traditis, prædictæ tamen exitiosæ excretiones non nisi hujus motus consecutaria sunt, sanguinem namque intensius motum excipit turgescencia, & hanc perruptio, quæ est præter intentionem primam.

CAPUT VII.

De

*Utilitate ex hujus Habitudinis notitia in Praxin
Medicam redundante, in specie quoad
Prognosin.*

§. I.

USus Practicus potest esse triplex: 1.) cognitio causæ, hujus verò non cujuscunque, aut physicè fiendi modi,

H 2

di,

di, sed in ordine ad Curationem, id quod egregiè & utiliter inculcat, *Prudentiss. Stahl*, docendo id exemplo vulneris physicè sine reflexu ad restitutionem considerati. 2.) Prognosis, quæ, propriè futura prædicit valdè probabiliter, imò verè. Utimur autem Prognoseos vocabulo paululum in sensu latiori, ita ut simul prægressorum recordationem aut etiam ipsam Diagnosin includat, atque adeò *καταχρηστικῶς* magis generaliter omnem *σημείωσιν* involvat. Uti autem sumus hac appellatione idè, quod primariò & frequentius in præcognitione usus hic sese manifestet. Verum autem omninò est, finem Medicinæ non semper esse curare, in morbis scil. desperatis, siquidem omnes morbos curare è diametro repugnaret ordini divinitus sancito, sed sufficit Medico, si eventum certò possit præsignificare, & ita Artis suæ, quam profitetur, certitudinem demonstrare. 3.) Therapia seu Curatio, quæ procedit secundum causarum cognitionem, & indicationes, quæ apta remedia subministrant, partim applicando, partim spectando: interdum enim planè nullum medicamentum adhibere, oppidò magna est Medicina. (*D. Ludovici in Pharmac. ad præf. p. 2.*) De usu hoc ultimo sermonem feremus in *Cap. seq.* de priori autem existimo in superioribus nos fuisse prolixiores: igitur de secundo, quoad Prognosin scil. hic erimus solliciti, in quantum nempe hæc Animæ habitudo eandem nobis detegere valet: nihil siquidem magis commendat Medicum, vel ipsi existimationem conciliat, quàm prudens Prognosis teste *Excell. Fr. Hoffmanno* (*in Fund. Med. p. 160.*)

§. 3. Habitudo Animæ ut sapissimè & ferè semper variat pro ratione corporis constitutionis, ita ex habitu corporis facilè vel activitas vel torpor ipsius Agentis colligitur. Quare non incongruè huc Temperamenta trahimus,

mus, ubi de proclivitate agentis ad hos vel illos morbos sumus acturi, cum eadem partim indicia haud obscura dent agilitatis Animæ, partim etiam vel magis vel minus habilitatem pro suscipienda tali motitatione præbeant. Respicit enim Temperamentum, Crasin fluidorum & structuram solidorum, quæ tum solida tum fluida non possunt non Naturæ actus vel reprimere & retardare, vel adjuvare & expedire. Variant igitur imprimis Morbi ratione Temperamentorum, adeò ut Medicus, si probam horum habeat cognitionem, (quam doctrinam pro more suo h. e. eruditè tradidit à nobis toties citatus) statim judicare queat, quibusnam à natura morbis homo præ altero sit obnoxius, cæteris quidem paribus. Taceo jam, quod ipsi animi mores ad habitum temperamentorum formantur (*d. Temperam. cap. 2.*) notavimus autem jam tum supra animi vires tum in morbis exsuscitandis, tum in horum decursu alterando. Itaque qui sunt temperamenti Cholerici in acutos & convulsivos morbos faciliè incidunt. Si literati sunt, ob crebras ac præcípites meditationes capitis doloribus, agrypniis, catarrhis acribus, doloribus lancinantibus obnoxii fiunt, in hecticam & phthisin quoque proni sunt, præsertim si sint Melancholico-Cholerici, quibus livor cor absumit. Melancholici in morbos Chronicos, hecticam, quartanam, malum hypochondriacum, palpitationes Cordis, Melancholiam & similes præ reliquis sunt proclives. Sangvineis a peptia, anorexia, arthritide, podagra, calculus, lues Venerea, paralytis & apoplexia, hinc febres &c. familiares sunt. Phlegmatici tumoribus, obstipationibus viscosis, scirrhis, cruditatibus in primis viis, diarrhoeis, paralyti, stupore, gravitate & dolore obtuso capitis, vertigine, oculorum hebetudine, lippitudine, auditus debilita-

tione, affectibus denique soporosis infestantur (*vid. Diff. de passion. animi sub moderamine Exc. Stablii habita*) De in alii morbi magis familiares sunt pueris, alii adolescentibus, alii juvenibus, alii demum senibus, quorum integrum Catalogum recenset *DD. Stabl (de infreqv. morb. pers. p. 13. / 99. prolixiorum verò diff. de Morbis ætatum.)*

§. 3. Non solum igitur, ut §o præced. innuimus, Medicus præfagire potest, quibus morbis in genere expositus hic homo sit, quod est à Temperamento, sed etiam, quibus obnoxius forte fuerit, nunc sit, futurus sit, quod est ab ætatum discrimine (*d. morb. ætat. p. 5.*) Sic qui hæmorrhagias experiuntur ætate consistente vel adultiore, in juventute tale quid expertos esse circa alia loca certò licet affirmare, nisi tunc alii vitæ generi fuerint addicti, aliâque usi diætâ: si verò in juventute talia sese exerant, prædici quoque poterit, hæc ætate adultiore ita eventura, locis licet disparibus, nisi quod rursus addo, vitæ genus fuerit immutatum, & qui antea otio fuerunt dediti, exercitiis & laboribus nunc corpus fatigent. Et si licet tenuem meam in testimonium vocare experientiam, nuper Studiosus quidam mihi valdè familiaris per literas de fratris statu phthisi decumbentis certior factus, mea de hoc animi sensa ut aperirem, efflagitabat. Quæro igitur, cujusnam constitutionis sit? habitus respondit εὐαίετος & turgiduli, vultu floridò & roseò, in actionibus agilem: ulterius mihi inquirenti, annon in juvenia sanguinis ex naribus stillicidium fuerit passus? annuit, & non stillicidium, sed profluvium, ut nonnunquam amplum vas eòdem repleverit, cum summa tamen εὐπείρα & levamine. Insto, annon forte adstantes conati sint repellentibus & refrigerantibus fluxum hunc cohibere? affirmat. Quid igitur dubii restat,

stat, (ut hoc jam moneam) quo minus omnem huius mali fomitem ab impeditō & ad pulmones repressō ac congestō sanguinis motu derivem. Interim (cujus gratiā saltem hæc adduxi) ex hac morbi specie optimè statim quæstiones de transactâ vitâ formare potui.

§. 4. Præterea longævitatē & contrâ vitæ brevitatē prælagire possumus, attendendo in motus cuilibet ætati congruos, si hi non anticipent & prævertant, vel contra: si puer patiatur motus senio aliàs proprios, e. g. excretionēs hæmorrhoidales, earumque molimina, brevem fore ejus vitæ decursum colliges: contrâ si senio jam confectus obijciatur ejusmodi motibus, qui aliàs in ætate virili sunt observabiles, vitam longæviorē polliceri possumus, consentiente rursus mecum *Aut. Diff. d. Avic. exp. Nat. Cap. II.* Podagrici, *inquiente*, quicumque jam annosiores podagrâ corripī incipiunt, vivaciores sunt, & provectionem ætatem nanciscuntur: qui verò juniores podagrâ laborant, Senium non, aut rarò attingunt. (*d. hæmorrhoid. intern. mot. p. 19.*) Idem existimandum est, si in sexu sequiori juvenculas valdè & primâ ætate nondum egrefas menstruum purgamentum corripiat, quod exemplo puellæ 3. annorum mensibus vel saltem fluore uterino divexatæ, ætatis annò quintò intereuntis probat *Pechlinus (obs. 34. lib. 1.)*

§. 5. Postremum ratione morbi eventus directè ipsum Agens seu Naturam, ejusque motus respiciat: qui si trepidè, anxie, inconstanter & tumultuariè, modò remissè, modò intensè agit, jam versus hunc, jam versus alium locum hostile illud commovet & propellit, hæc omnia eventum minus salutarem spondent: contrâ verò, si activa, propositi tenax,

nax, semperque sibi constans vegeto atque pertinaci renisu obluetur.

CAPUT. VIII.

De

Ministerio seu Functione Medici circa hanc habitudinem Agentis vitalis.

§. 1.

ANtiquissimum æquè ac verissimum verbum est: *Medicus est Naturæ minister.* Breve dictum, at multâ sapientiâ per plures plagulas vix dignè describendâ, per totam verò praxin nunquam satis observandâ refertum; quippe versatur in eo maxima pars prudentiæ Practicæ, hoc etenim altâ mente reponens non facilè voto excides, conscientiam verò servabis immaculatam. Ut autem verum fatear, peccat contra hoc præceptum tota modernorum Therapia & ferè non toto die in hanc regulam impingit. Nos ut tutius hîc procedamus, sequentia ponamus Axiomata Practica.

§. 2. Horum generale & palmarium est, ut Medicus Naturam, cujus minister audit in suis operationibus adjuvet, dum bonum finem intendit; 2.) si præter operationes laudabiles, utilitatem respicientes minus utiles & noxiæ has consequantur, ut eadem saltem intensiōe nimia excedant, tunc vel moderandæ sunt, vel inhibendæ, aut ab illis rescindendæ. 3.) si penitus erroneè agat, ab operibus erit avocanda. 4.) si ab agendo desistat, excitanda.

§. 3. Hæc cum ferè sint generalissimæ indicationes, quibus intentō quasi digitō Natura monstrat, quid agendum, nec tamen tutō à quibusvis possint institui, nisi saltem ab iis, qui Naturam quoad primariam intentionem, dein hanc prosequendi modum, motum & ordinem consuetum

svetum sibi habent perspectam; ideò de his aliquid dicere
convenit.

§. 4. Natura, ut jam tum aliquoties innuimus, nihil
aliud est, quàm Anima vitaliter agens, & hanc primariò
sub nostræ considerationis incudem revocavimus: ejus
prima est intentio, ut corpus suum conservet, & à læsioni-
bus liberet. Elegantissimè igitur *Clar. Schraderus* sequen-
tem in modum: Manet Natura Dux optima, nec facilè er-
rat, qui illius genio sese accommodat: utque hanc sequen-
tibus omnia facilia & expedita sunt, sic contra illam, scitè
scribente Seneca, viventibus non alia vita est, quàm contra
aquam navigantibus. (*d. Idiosyncras. diff. §. 24.*) *Idem paulò post*: Agit quidem & naturæ interdum Rectorem Me-
dicus, sed ut plurimum ejus minister audit, cui incumbit,
præeuntis sibi ducis motum sollicitè observare, & quo ver-
git optima hæc morborum medicatrix, curiosius dispicere,
nihilque agere, quod eam in ægri salutem aliquid molien-
tem ullo modo turbet, aut impediat.

§. 5. Vidimus supra modum, quem naturaliter in sui
corporis conservatione sequatur, læsionibus autem immi-
nentibus eisdem motus naturales intendere, dictum quo-
què est, ut id, quod lædit, quocunque modo, vel enervet,
aut per secretionem & excretionem commodas & maximè
ordinarias ejiciat. In his autem omnibus ordinis est te-
nacissima, & temporis observantissima, variantis secun-
dum ætatem, sexum, temperamenta, nisi quædam interve-
niat Consuetudo, aut alia specialis causa ordinem hunc in-
terrumpat. Cùm autem hæc superius abundè satis fue-
rint prolata, & hic repeti ex supra dictis facilè possint, iis-
dem præsuppositis, utilitatem nunc Practicam inquiramus,
& quid Medici officium sit, & quid quantumve is præstare

possit & debeat in Curatione morborum, videbimus. Vincit quidem Natura citra artis auxilium morbos, verum omnia Naturæ permittere, ut Ferdinandus Imperator dicere solebat, modica est scientia: Dei quidem & Naturæ est sanare: Medici verò curare, (quantum in ipso est) & ne quid natura detrimenti patiatur providere, sunt verba trium Imp. Archiatri felicissimi *Cratonis* (*vid. Scholz. Consil. 239. p. 705.*)

§. 6. Medici primum fundamentum hoc est, ut sciat Motibus omnia in corpore fieri, motuum & plurimas esse & gravissimas læsiones, motibus in effectum deduci medicamenta, motus esse restituendos, per motus esse sanandum: ad horum (NB.) tempora, gradus, directiones, intentiones seu fines attendendum esse. (*DD. Stahl in prop. Inaug. annex. diff. d. morb. habit. ubi & reliqua bujus loci merentur relegi.*) Dein illud, quod passivum est, tollere & expugnare; illud verò, quod activum est, adjuvare, expedire, sublevare, promovere, moderari, atque ad scopum utilem perducere, meminerit Medicus. (*d. Inflamm. ver. pathol. in prooem.*) Porro noscat causas horum motuum, materiam vel quantitate vel qualitate peccantem, ætatem, sexum, animi proclivitatem, hæreditariam diathesin, consuetudinem, & ejus generis alia. Quæ omnia aliò in locò (*diff. d. mot. hum. spasmod. p. 44.*) contrahit disertissimus Autor, dicens: Quantitatem Materiæ & mobilitatem: Qualitatem Mixtionis, & quæ ipsi nocent, Excernendorum: Motus, per quos tam Conservatio, quàm præservatio peragitur: Et quod totius rei complementum est, Motuum horum directiones, secundum proportionem materiæ, juxta tempus certum, gradum convenientem,

tem, organum concinnum, & effectum utilem, rectè dignoscere & usui suo applicare discat Medicus.

§. 7. Dum verò animus est, prudentissimis monitis his generalibus specialiora quædam practica exempla subjungere, seu aliquò modò Therapiam iis applicare & superstruere, quantum præsens negotium efflagitat, repetimus tum ex superioribus, tum ex Autore Nostro (*d. morb. etat. in proem.*) duo ferè esse summa genera morborum; Quantitatem sanguinis admodum abundantem, & Spissitudinem ejus valdè insignem; è quibus unum tertium succedit, nempe motuum vitalium activorum, aut passivorum anomaliam. Ita ut sanguinis illæ *αἰμαξία* materialem causam morbi constituent; motus verò anomalia modò instrumentalem, modò formalem rationem habeat, prout variè considerare affectus tales libuerit. Rursum autem moneo, me prioris positionis adhuc probè memorem ubique ostensurum Naturæ motum, ejusque me fore ministrum; Correctorem verò anomaliam eorundem.

§. 8. Cùm igitur frequentissima læsionum causa existat sola sanguinis copia, tam sanguinis propriè dicti, quàm resoluti in substantiam lymphatico-serosam, hinc ubi fiunt ejusmodi excretiones purè sanguineæ vel serosæ, nullatenus in opere hoc impediri conatus Naturæ debet, nisi velit in summum vitæ periculum præcipitare ægrum, sibi verò suæque famæ pessimè consulere Medicus. Testantur hoc plurima, eaque tristissima exempla. De hæmorrhagiæ naris sinistræ suppressione periodica, deliriis, convulsionibus & morte tandem excepta vid. *Binning. (obs. 21. Cent. V.)* huic junge *historiam 20. Cent. 1. Hagendornii*; Scabiem malignam ex ocellis hæmorrhoidibus notat *Ga-*

belchov. (Cent. III. obs. 22.) & in *Annot. ad hunc casum* alia quoque mala ex his suppressis ortum duxisse docet. Iis stato tempore non fluentibus, ea symptomata pati solebat æger, quæ patiuntur mulieres in mensium suppressione, prout habet *Hannemann. (in Act. Hassn. vol. 3. obs. 18.)* Cordis palpitatio cum variis symptomatibus stipata in Imp. Maximiliano II. vid. ap. *Mercurial. (Consil. Medic. III.)* ubi A. superfunctoriè mentionem facit hæmorrhoidalis sanguinis non exeuntis, quem fluxum promovere, non parum in hoc casu conducere existimat idem, id quod pro in non solum in hoc, sed & aliis affectibus utiliter svadet, uti videre est in Ejusdem Responsis & Consultationibus Medicinal. quàm plurimis. De dolore articulari cum interpolato sanguinis fluore è naribus Idem. (*Consil. 32.*) Gonorrhoeæ importunè cohibitæ in ingentes testium tumores desinunt, eodem teste (*Consil. 4.*) Imò pluribus possemus dicta corroborare, si observationum Scriptorum scrinia expilare & excutere hîc esset animus. Imprimis confirmant hoc consuetæ lochiorum vel mensium fluxiones suppressæ: Sic varia symptomata ex diminuta purgatione à partu *Gabelch. (obs. 38. Cent. 1.)* annotat, ex inordinato & parco mensium fluxu Epilepsiam *H. ab Heer. (obs. 24.)* Cordis tremorem cum aliis symptomatibus ex menstruorum diminutione *Mercurial. (Consil. Med. 80.)* Contrà excretionem ejusmodi non solum Corpus immune servasse, sed & à morbis liberasse, edocent itidem exempla quotidiana. Sanguis à puero per tusses in magna copia sine noxa rejectus ex observatione *Pechlin. (obs. 43. libr. 1.)* Catalepsi ex plethora detenti copiosâ narium hæmorrhagiâ liberati exemplum habet *Jo. Sebenk. (obs. 109. Tom. 1.)* De palpitatione Cordis cum tumore hæmorrhoidum &

venis varicosis, hæmorrhagiâ narium quandoque emolumentum afferente, *Mercurial.* (*Consil.* 35.) svadet hinc A. detractionem sangvinis, impr. ex hæmorrhoidibus. De salubritate fluxus hæmorrhoidalis vid. *Thomson. Chymiatr. Acus Magnet. p. 40. Hollerius de morb. intern. cap. 55. l. 1. idem in Scholiis & ad libr. Gal. de comp. med. κατὰ τόπους Periob. 8. de hæmorrh. excitandis, Hippocrates aph. 11. & 12. lib. 6. Sect. 3. Epid. 3. & Sect. 6. Epid. 3. Heurnius in Comment. ad aph. Hipp. cit. De salutari verò eventu sangvinis fluxus per urinam Excell. D. D. Præses (in supra all. Diss. §. 14.) Hollerius in Schol. ad cap. 52. l. 1. d. morb. int. & Nesterus in elegant. observ. de Mictione cruenta hæmorrhoidali, adject. Promptuar. Mat. Med. Macassi. Imò plurimi morbi, quibus sexus sequior in tenella ætate infestatur, non antè sæpè cessare solent, quàm menstruum debitum solvant, viris maritentur, ingravidentur, & lochiorum fluxu purgentur. Debent igitur talia Naturæ molimina nullò modò sisti, imprimis ubi jam Consuetudo accesserit; sed exsuscitari, ubi deficiunt, vel supprimuntur; (de quo Hollerius l. c.) moderari, si nimia sint; (ubi præ cæteris præsentaneam operam navabit *Crocus Martis Antimoniatus*, D. D. *Stablii*, cujus parandi modum exhibet in *Obs. suis Chymico-Physico-Med. oppidò raris Mens. Jan. 1698. p. 391.*) si in loco incommodiori, per pulmones tussi, per ventriculum vomitu &c. fiant, aliæ viæ congruæ quærendæ sunt. Ubi autem nondum huic excretioni fuerit adsveta Natura, sangvis interim turgeat, tunc aliò modò copia ejus erit imminuenda. Primum consilium hîc esset, ut lautiori cibo aliquid detratur, hinc abstinentiâ solâ Aurelianus Cæsar, si Vopisco fides, pro omni pharmaco usus est, citante H. ab Heer. (*obs. 1.*) Cum verò seculi luxuries Medicorum monitis aures*

obthuret, proin exercitia & motus corporis, non tamen adeo vehementes & impetuoſi, ſed leves & ſucceſſivi erunt ſvadendi. Sicut enim Naturæ communiffima via, nimiam copiam ſanguinis placidè imminuendi, eſt ſucceſſiva ejus conſumptio per colliquatoriam reſolutionem in ſerum; hæc verò ordinariò motu ſanguinis circumpulſoriò abſolvitur: ita imitari hanc poſſumus arbitrariò motu corporis, qui duabus vel tribus horis tantum perficiat, quantum placidiſſimus ille, viginti vel triginta horis, *monente Stahl* (*d. morb. etat. p. 34.*) Hæc ratio ſubeſt, quòd foeminæ ruſticæ aut laboribus deditæ parcius menſtruentur, *obſervante Pechlino* (*obſ. 35. l. 1.*)

§. 9. Altera læſionum cauſa, valdè quoque frequens, & ex priori ſcaturiens eſt ſanguinis & humorum Spiffitudo, ex qua oriuntur Staſes in certis partibus, e. gr. in vena portæ, aut adjacentibus viſceribus, liene, hepate &c. quæ vena portæ plurimum malorum porta eſt, (de quo in ſingulari Diſſ. Exc. DD. Stahl) qui affectus ex hac cauſa orti inſigne levamen ſentiunt ex ſpontanea ſanguinis proruptione, commodiori quidem per hæmorrhoidalia vaſcula, minus tutà verò per vomitus & mictum. Hæret autem ipſius hypochondriaci affectus fundamentum frequentiffimè in nimio Venæ portæ ſuffarctu & conterminorum vaſorum meſaraicorum laxitate, à congeſtione ſanguinis circa ipſam facta, (*d. mot. hum. Spasm. p. 33. cap. 8. & famigeratiſſ. Meibom. de Sanguin. educatione §. 40. & 48.*) naſcente hinc Spiffitudine, & ad hanc expediendam ſubinde ſuſceptis ſpafmodicis circa hæſ partes motitationibus: quæ laxitas & atonia continuatò leniter adſtringentium uſu, v. g. Martialium, præcipuè pulverulentorum, ſicciorum, ſalinâ ſubſtantiâ minus ſaturatorum ſenſim reſtituitur. Unde patet,

ter, quamobrem in hypochondriacis, seu spleneticis & hepaticis affectibus antiquitus fuerint commendata ea, quæ efficaciam subadstrictoriâ gaudent. (*DD. Stahl in obs. Chym. Phys. Med. M. Jan. p. 388.*) Opponitur huic humorum dispositioni nimia eorundem Tenuitas, ubi scil. activiores particulae, quæ per continuam sanguinis propulsionem attritæ excerni debebant, retinentur, & fermenti instar reliquam massam nimis attenuant. In talibus casibus, uti & in priori succurrit Natura motu humorum intensiore & citatiore, tenuitati quidem per frequentiores excretiones, crassitie verò per consumptionem sanguinis resolutoriam, attenuatoriam; hinc enascuntur febriles commotiones, ratione materiae peccantis & loci, in quo ea nidulatur non nihil diversæ, qui proin motus Naturæ saluberrimi & omninò prudenter ad scopum utilem dirigendi. Observante enim accuratè sagacissimo Stahlio (*d. Auctor. Nat. it. in probl. d. febb.*) ex quibusvis febribus acutis, etiam gravioribus contagiosis pestilentibus plures ægri convalescunt, sine omni medicamento, quàm per vulgares medicationes, generosa dicta remedia, vomitus, purgationes, regimina Sudorifera, Venæ sectiones &c. Et Febrim bellum contra inimicum humorem susceptum, remque non perniciosam, sed utilem esse judicat *Campanella l. i. d. sensu rerum c. 13.* quem in Disp. sua Inaug. *d. Archeo Fabio Febb. intermitt.* allegat *Excell. D. D. Jacobi*, in Chemiæ sacris revelandis multum desudans, Præceptor & Patronus meus ævum suspiciendus. Quo etiam in loco (§. 13. & 15.) intermittentium causam optimè eruit. Igitur nullatenus febris statim in principio antifebrilibus ejusmodi specificis est tractanda, quæ, dum in herba adhuc est, eandem jugulent: docet enim quotidiana observatio, hoc modo

corpora reddi cachectica, hydropica, imò per totum reliquum vitæ tempus valetudinaria. Quâ methodo verò circa febrium medelam progrediendum sit, singularem sibi vindicat tractationem, propterea hîc ego nullum verbum addo, sed potius B. L. commendo varias ab Exc. DD. Stahlio hætenus in lucem editas Dissertationes, & ex his præprimis *Problemata Ejus de Febris*, ex quibus optimè genium hujus affectus cognoscet, cui dein ipsa methodus in adjuvandis naturæ intentionibus facilè erit superaddenda; id quod faciliori negotio absolvere poterit, si reliqua hujus Autoris scripta adjungat, in quibus mentem de Febris, hætenus eruditorum ingenia mirè torquentibus, & variis schismatibus ansam suppeditantibus, optimè explicuit: qualia sunt, quæ sparsim hinc inde allegavimus, & ex quibus spicas has collegimus. Moneo autem iterum iterumque, ut sicuti semper, ita imprimis in hoc affectu, dum nititur Naturam in excretionibus juvare, probè cognitum sibi habeat modum atque morem movendi, tempus, gradum, ipsos etiam motus inutiles & passivos ab utilibus & activis probè discernat, nisi enim omnes circumstantias perspectas habeat, non potest non Medicus fallere æquè ac falli.

§. 10. Ex prioribus humorum constitutionibus fluit tertium læsionis genus, quod formant varii affectus spastici seu Spasmi incompleti, (quandoque etiam completi) motus dolorifici, hæmorrhagiarum consecutaria seu molimina, quales sunt Cephalalgia, Otagia, Ophthalmia, Asthma siccum, defluxiones Catarrhales ad pectus, dolor lateris punctorius sine febre, Arthritides, Colicæ, Nephritis &c. qui affectus omnes dependent à congestione sanguinis circa ea loca erupturi, quos proin motus eluctatorios nuncupat

cūpat Autor noster, eructatorios verò, ubi exitum inveniunt. Quoniam autem hæc mala primævam originem agnoscunt sanguinis copiam, ideò ejusdem imminutio non erit de nihilo & frustranea. Temporis autem hîc habenda est ratio, ut sæpè monitum. Curationum enim animæ sunt temporum opportunitates juxta prudentissimum monitum *Exc. Frid. Hoffmann. (in Fund. Med. pag. 190.)* Non conducet igitur sanguinis detractio instante ipsò paroxysmò, atque ita curativè, sed brevi ante ejus invasionem, atque ita præservativè. Hinc contra arthriticos insultus, præcipuè nondum habituales, experientia sanè suggerit Medicationes, si non undiquaq; securissimas, certissimas sanè sanguinis convenientes evacuationes (*de Aurog. Nat. Cap. II*) De usu V.S. in arthritide *Gabelcb. (Cent. IV. obs. 32.)* & *J. Lanzonius (in annot. ad obs. 8. H. à Moench.)* Insultus Epilepticus phlebotomiâ sanatus ab *Henr. ab Heer [obs. 29.]* Ad dentium dolores fugandos unicum remedium esse fatetur *Dimerbrock* sanguinis detractionem, quod confirmat *Riedlinus. [vid. obs. 1. H. à Moench cum annot. Jos. Lanzonij]* Vicem Venæ Sectionis suppleant Hirudines aut Cucurbitulæ. Si verò in motu tali congestiô & hunc sequente dolore spasticò locum non inveniat V. S., quod consideratis diligenter omnibus circumstantiis Medicus expiscetur, moderativa saltem exhibere & propinare poterit, quæ in ipso præcipuè paroxysmo adhibere expedit. Exulent hîc Opiata, nisi prudentissimè administrata, alioquin narcotica necrotica fieri possunt, uti imprimis in febrientibus id ita evenisse videre est *ap. H. ab Heer (obs. 5.)* Contra verò laudantur temperantia, Nitrosò-Cinnabarina, diluentia & leviter discutientia, Carminativa (*de Mot. hem. int. de Podagra pag. 32.*) Elegantissimus modus est, quem sequitur *Noster (Diff.*

de novapathol. Calc. renum pag. 16.) in lenitione Calculi, certo respectu in aliis ejusdem generis affectibus applicandus. Non commodè peragitur, *inquit*, lenitio per Opiata, nisi sollicitè conjungantur alexipharmaca, & ipsum regimen mediocriter diaphoreticum: secus enim si fiat, 6. insignia exempla nephritico-arthriticorum intra parvum tempus notavi, qui ab Opiatorum usu, paucis horis aut diebus sanè perierunt. Non expedit (*ulterius c.l. pag. 18. fatur*) Calculum pellere. Nostri à methodo & quotidianâ experientiâ practicâ nihil hic præferimus Nitro, cum Sale aliquo digestivo, de ☉lico-☿eorum genere; abstinendo ab illo Sylviano, & aliis è Sale communi præparatis. Addimus mediocrem dosin Cinnabaris. Quo sanè remedio in præoccupando, minuendo, imò tollendo paroxysmo, plus & quidè paucò tempore obtinetur, quàm per multas pretiosas formulas. Eorundem motuum spasmodicorum egregium Domitorem se quoque præbet *Balsamus ☿ ij D.D. Præsidis* elegantissimus, nec minus ☿ium Diaphor. ex Regul. ☿ ij ☿tiato, cujus insignem usum prælaud. Dn. D. Præses expertus est in affectibus arthriticis leni imperato sudore. De singulari efficacia Salis Nitri præter toties laudata Scripta Doct. Stahl ii vid. *Melch. Fricci Icon Podagræ p. 139.* In applicandis externis cautè procedas: ex prava epithematum applicatione morbum retropellentium funestos eventus plures collegit Dn. D. Stahl (*de morb. retrograd. §. 22.*) Podagricus pedi dextro spir. vin. plantis nervinis ac discutientibus affusum applicans in hemiplegiam dextri lateris incidit: cum verò tertia vice sinistrum quoque crus inungeret eodem remedio, obiit hemiplegia sinistri lateris *observante Rivino. (cit. Aut. jam allegato)* Conforme huic est, quod recitat *Hagendorn. [Hist. 28. Cent. 1.]* de podagra, epithe-

pithemate ex ∇ is Ω latis cum Cerussa, Camphora &c. confecto feliciter quidem profligata, ast insecutâ hemiplegiâ. Ita dolore Colicô sopitô mira symptomata oborta sunt, quæ tandem ipsa mors solvit, (*eodem Hagendorn. annotante*) Confer. *Binning. obs. 36. C. III.* qui post metastasin Colicæ in caput, cœcitatibus cum aphonia, paralyfi & morte exemplum allegat. Sic Thonerus ex Colica notavit Epilepsiam *obs. 93. (cit. eod. Aut.)* Evolv. quoque *H. à Moinichen obs. 7.*

§. II. Ubi verò ejusmodi motuum exorbitantiæ citra causam aliquam lædentem fiunt, tunc utique tanquam erronei sunt sistendi. Contingit id in plurimis morbis hæreditariis & habitualibus, ad quos inducendos levissimæ irritationes sufficiunt. Asvefacti enim sæpissimè etiam sine multa, aut sanè sine intolerabili materia recrudescunt, quos multis materiam imminuentibus, discutientibus, repellentibus, partem roborantibus &c. aggredi non modò absurdum, sed sæpissimè sanè noxium est: interim alios cum materiæ molestæ saburrâ affligentes, hæc neglectâ Opiatis, demulcentibus, purè nervinis, refrigerantibus &c. oblinere, & stolidum & frequentissimè nocentissimum existit. (*de mot. hum. spasm. cap. III pag. 14.*) Si igitur morbus nequaquam à læsionis magnitudine physica, sed ab ipsius animi habitu dependeat, lenia Opiata & in refracta admodum dosi cum Cinnabarinis, Nitrosis remixtis locum invenire possunt, omniaque, quæ animo tranquillitatem reddere valent. Conducunt hîc Specifica, morales res etiam externæ, quæ animum placare possunt. Prudenter enim scriptum est à Platone in principio Charmidis: Cuncta mala corpori ab animo accedunt, qui nisi à morbis curetur, corpus rectè curari minimè potest, teste *Mercuriali Conf. 6.*

Plurimum hîc prodest gaudium temperatum, amor, spes &c. imò prosperitas totius vitæ nostræ dependet ab expectatione meliorum ex mente *Thomsonij* (in *Chymiatr. Acu Magnet. pag. 48.*) Speciatim verò animi medicinam præbet ipsa Musica utpote quæ juxta *Pracast.* (*Dial. de Anima p. m. 510.*) in animam latentem vim & consensum habere videtur. De Musicæ vi & efficacia in mentem humanam sermocinantem adi *J. Heurnium* (*de human. felicit. Op. Tom. II. pag. 114. col. 6*) Modulos molles ac Jonios laudat in deliriis *Exc. Sperling.* (*diff. d. deliriis cap. 5.*) Doricis in motum inordinatum spiritus redigentibus rejectis. Exemplum hujus virtutis & efficaciæ sacra Scriptura nobis suppeditat, Davide namque psallente Saul svavitate Musicæ delinitus, ab infestatione Dæmonis quietem habebat (*Marc. Marc. in Phil. vet. rest. p. 394.*) Quâ ratione autem hic consensus animi cum Musica fiat enodare nititur *Exc. DD. Preses:* [*diff. d. Magnetism. Macro- & Microcosm. p. 20.*] Præter Musicam placidæ animi fluctuum compositiones, persuasiones, confabulationes amicæ plurimum quoque juvant. Cardanum doloribus podagricis detentum severioribus meditationibus eosdem superasse legimus, teste *Clar. Vatero* (*d. dolorib. § 32.*) Quæ procul dubio etiam Senecæ mens fuit, quando crus nihil sentire dixit, ubi animus in cœlis est; unde saluberrimum Sapientum consilium observandum: Noli cogitationibus mala tua graviora reddere, aut querelis te onerare: levis enim dolor est, si nihil ei opinio adjecerit. (*Id. l. c.*) Phantasiæ etiam vis hîc valet, (*vid. diff. Exper. DD. Werckmeister. d. Imagin. it. Ill. Wedel. d. Transplant. morb. §. 45.*)

§. 12. Commendavimus item in hoc passu Specifica, in quibus commendandis non sine causa prolixa fuit antiqui-

quitas effato *Autor.* (*d. infrequ. morb. pers. p. 27.*) & quamvis causa operationis abstrusa sit, ut quis ea ad *ἀναισθησιον* *Dioscoridis* (*l. 6. cap. 34. cit. Lev. Lemn. Occ. Nat. mir. in pref. ad Lect.*) referre posset, ex eo non statim effectus eorundem pro nullo est habendus. Operantur autem utique ferè immediatè, idealiter & irradiativè in agens nostrum vitale. *Experientiâ Ill. Boyl. (tr. d. specif. p. 164.)* lapis ex capite serpentis Africani exemptus plurimum valuit adversus venenatos animalium morsus. Attestante eodem (*in Tentam. Phys. p. 17.*) *experientiâ in Italia* quotidianà innotescit, symptomatibus ex ictu Scorpionum ortis facilè obviam iri, si Scorpio attritus vulneri apponatur aut oleò Scorpionum pars læsa inungatur. Gestationem annuli ex dente hippopotami aut equi fluviatilis tornati contra violentos spasmos *idem* commendat (*d. Specif. p. 94.*) *cujus integer hîc tractatus videatur.* De viribus lumbricorum terrestrium in variis morbis *vid. Dravvizi (d. Scorbut. p. 32.)* Contra arthritidem vagam verum specificum & ferè unicum antidotum esse lumbricos perhibet (*c. l. p. 31.*) *Conscripsit de eorum virtutibus integram Dissertationem Doct. Stahl, & certam eorum efficaciam adversus Epilepsiam præprimis deprædicat (p. 13. sq.)* Anthera seu pulvillus insidens musco terrestri clavato in Ischuria commendatur à *Magnif. Wedel. (in Epb. Germ. obs. 15. Ann. 72.)* Foemina hæmorrhoidum fluxum nimium passa Evporisto egregio, solo nempe Polygono sub axillis posito illum compescere solita est (*id. c. l. obs. 22.*) In mensium fluxu nimio Usneam Cranii humani violentâ morte interemptorum commendat *Excell. DD. Præses, experientiâ edoctus.* De variis medicamentis occultâ, ut ajunt, proprietate agentibus *vid. Renod. [Dispens. Med. p. 17.]* Imò

plena horum sunt Practicorum monumenta. De pœonia usu antepileptico *Jo. Schenck. (obs. 203. Tom. 1.)* De insigni virtute antepileptica ejusdem radicis collo appensæ vid. Galen. & Boyl. [*d. specif. p. 94*] Columnum viscum epilepticis aliisque capitis affectibus obnoxiiis quernò longè utiliore cenſet *Henr. ab Heer. (obs. 8. l. 1.)* Imperatoriæ radix amuletum contra eandem (*Epb. Germ. ann. 74. obs. 42.*) *Riverius* laudat pulverem Valerianæ. Fel canis ad aliquot guttas exhibitum tanquam infallibile Evporiston laudatur *ab Hannemann* [*in Act. Haffn. vol. III. obs. 20. p. 31.*]

§. 13. Natura denique, ubi operationes suas intermittit, excitanda, admonenda per remedia vulgò dicta Spirituosa, Cordialia, Corroborantia. Generalia hîc medendi præcepta tradere arduum est, ne dicam impossibile. Singuli ferè casus specialem quoque efflagitabunt, imò speciatissimam curandi methodum. Quare hîc filum abrumpo, & Coronidis loco aureum monitum toties laudati, nunquam tamen satis laudandi Autoris nostri affigo, quod in *Prop. Inaug. d. Synergia Nat. ann. diff. d. passion. animi* habet: Commotiones quæ à morbo fiunt, & quæ propter morbum, Medicus acutissimè sejungat: Symptoma à Synergia, Passionem ab Actione, Nocens à Juvante, peritissimè distingvat. Motus ad utilem finem vergentes agnoscere discat, juvare, promovere; Correctiones materiæ facilitare, imò quantum potest, ipse præoccupare laboret: Vias præcipuè, ad quas maximè vergit Cooperator, expedire nitatur. Si per errorem hujus minus congruæ sint viæ, ad quas tendit, placidè & modestè aliorum invitet; Commotiones ipsius nimias placare, mitigare, demulcere intendat: Errabundas & instabiles in viam revocet, eamque
ipſi

ipſi repurgare & proclivem reddere quærat : Trepidationes anxias, deliras, deſertiones lipothymicas, quocunque poſſibili modo conſoletur, reſtauret, reficiat : Si in his omnibus refractarium videat Collaboratorem ſuum, certò & veraci Prognostiçò, prodi à Socio Rempubl. mature denuntiet.

S. D. G.

LECTOR CANDIDE!

IN Te convertebatur Oratio noſtra, dum præſentem telam pertexere aggrediebar, nunc eàdem abſolutà rursus eris compellendus atque orandus, ut omnia hæc æqui bonique conſulas. Fateor non fuiſſe materiam hanc pro dignitate enodatam, quia partim chartæ & ſumptibus peperci, ceu quæ jam tum ultra votum nimis accreverunt, partim etiam, pro elegantiore expolitione iis auctoriſibus, qui mihi in hoc argumento prodeſſe poterant, deſtituor, partim verò etiam, quod dogmatum Ejus, cujus filo quaſi Ariadneò in hoc labyrintho uſus ſum, quique primus hoc in negotio glaciem fregit, non ſufficienti, accuratiore & ſolidiore notiçiâ ſim tinctus. Ut ut igitur non ſemper ſcopum attigerim, collimavi tamen adſpiravi, cùm Legibus Academicis exigentibus aliquid, licet adhuc crudius dicendum erat. Quamobrem,

rem siquid minus arrideat, non statim sibi lō dignum
judica, & memento, me esse hominem, & ab errori-
bus non alienum. Meliora daturus sum, annis &
judicio crescentibus, sicubi comperiar, quod equi Le-
ctoris Benevolentia tanquam firmō clypeō con-
tra obtrectantium tela me tueri
possim.

